

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numerul

N-rul 45

CLUJ, DUMINECĂ 13 Noembrie 1927

Lei 15

CUPRINSUL

INVAȚAMANT-EDUCAȚIE: Bacalaureatul: cine sunt vinovații? — — — — —	P. Ardeleanu
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Dacica — — — — —	C. Daicu
PROBLEME SOCIALE: Radiotelegrafia și fenomenele telepatice In valea Almăjului (plasa Bozovici) — — — — —	Gavril Todica Ion Clopoțel
ACTUALITAȚI: In munți (versuri) — — — — — Un mare cotidian al Ardealului — — — — —	A. Cotruș H. Trandafir
EUROPA CONTIMPORANĂ: Scrisoare din Paris: Când înfloresc mormintele — — — — —	Adrian Corbul
PROBLEME ECONOMICE: Reasigurarea — — — — —	N. Ghiulea
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: J. Huskova-Flajshanova: Prozatori români. — Cărți, ziare, reviste: Gazeta românilor din Jugoslavia. — Teatru: Evghenie Oneghin —	Liviu Rusu
SĂPTAMANA ECONOMICA-FINANCIARA: Repaosul duminical. — Lipsa de lucru în Valea Jiului. — Concepția de stat. — Bani ieftini pierduți ușor. — Cărbunii polonezi. — Polițe protestate. — Timbre cu efiga Regelui Mihai — —	Gh. Neculcea
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: O inspirație a poetului Cotruș. — Regele Ferdinand între țărani. — Respectul față de adevăr. — Problema minoritară. — Problema moșilor. — A. Kudrnac. — O lege specială a apărării statului. Bibliografie — — — — —	Red.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8, OALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Biblioteca „Sămănătorul“ din Arad

Atragem atenția asupra frumoasei biblioteci „Sămănătorul“ din Arad, pentru popularizarea științei și literaturii românești. Bibliotecile școlilor, bibliotecile populare și peste tot bibliotecă particulară a fiecărui intelectual nu pot fi complete fără numerele *Bibliotecii Sămănătorul* din Arad atât de bogate în materie accesibilă până și cutărui frunțuș de sat iubitor de lectură:

- Nr. 1. Al. Ciura: Frații, schițe din răboiu — — — — — Lei 5.—
 Nr. 2. V. Stanciu: Cuib de rândunică (schițe) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 3. I. Agârbiceanu: Din viața preotească (schițe) — — — — — Lei 5.—
 Nr. 4. Dr. I. Lupaș: Din trecutul ziaristiceii rom. — — — — — Lei 5.—
 Nr. 5. Dr. Ion Mateiu: Probleme școlare — — — — — Lei 5.—
 Nr. 6. A. S. Iorga: La cheștiunea industriei naț. — — — — — Lei 5.—
 Nr. 7. Ion Clopoțel: Insemnări pe răboj — — — — — Lei 5.—
 Nr. 8. I. Barac: Pitelea Gâscariu — — — — — Lei 5.—
 Nr. 9—10. M. Gaspar: Blăstăm de mamă roman — — — — — Lei 10.—
 Nr. 11. Victor Stanciu: Plantele de leac — — — — — Lei 10.—
 Nr. 22. Colinde, cântecele irozilor și de stea — — — — — Lei 10.—
 Nr. 23—25. M. Eminescu: Poezii — — — — — Lei 20.—
 Nr. 26. Al. Ciura: Scrisoare în cealaltă lume — — — — — Lei 5.—
 Nr. 27—28. I. Clopoțel: Antologia scriitorilor români (G. Lazar, G. Asachi, I. E. Rădulescu, B. P. Mumuleanu, Al. Hrisoverghi, D. Petrino, Al. Depărățeanu, N. Nicoleanu, C. Stamati, V. Cârlova, A. Cantemir, D. Tichindeal, Al. Donici, G. Alexandrescu, A. Pan, D. Bolintineanu, Al. Sihleanu, G. Barițiu, A. Șaguna, Tim. Cițariu) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 29—30. (M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, N. Bălcescu, Ion Ghica, A. Odobescu, C. Negruzzi, Gh. Pan, B. P. Hașdeu, C. A. Rosetti, C. Boliăc) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 31—34. (T. Maiorescu, M. Eminescu, N. Gane, N. Filimon, I. Slavici, I. Creangă, P. Ispirescu, Gh. Coșbuc, Al. Vlahuță, I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, C. Dob. Gherea, Ion Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești, P. Locusteanu, D. D. Pătrășcanu, V. Onițiu și A. Bărbănteanu) — — — — — Lei 25.—
 Nr. 35—38. (N. Iorga, E. Gârleanu, M. Sadoveanu, D. Anghel, Șt. O. Iosif, I. Al. Basarabescu, S. Pușcariu, I. Adam, I. Ciocârlan, I. Agârbiceanu, Al. Ciura, O. Goga, P. Cerna, E. Pitiș, M. Cumin, I. Chendi, C. S. Aldea, C. Theodorian, Al. Cazaban, Z. Bârsan, Dr. I. Lupaș, G. Raneti, V. V. Delamarina, G. Galaction, A. Cotruș și M. Codreanu) — — — — — Lei 20.—
 Nr. 39. Toma Cocișiu: Povestiri din natură — — — — — Lei 5.—
 Nr. 40. Cântări naționale și diverse cântece — — — — — Lei 30.—
 Nr. 41. Al. L. Morariu: Dela noi, Povestiri — — — — — Lei 5.—
 Nr. 42—45. V. Alecsandri: Poezii. Vol. I. — — — — — Lei 25.—
 Nr. 46—48. V. Alecsandri: Poezii. Vol. II. — — — — — Lei 20.—
 Nr. 49. Adam Bolcu: Povestiri și Povestiri — — — — — Lei 5.—
 Nr. 50. Mauriciu Jokai: Piticii din Leaotung — — — — — Lei 5.—
 Nr. 51—54. Andreiu Mureșanu: Poezii — — — — — Lei 10.—
 Nr. 55—56. C. Cehan: Ardealul. Dramă în 4 acte — — — — — Lei 10.—
 Nr. 57. Ilie Hociotă: Din lumea duhurilor — — — — — Lei 5.—
 Nr. 58. V. Alecsandri: Paracliserul, Herșcu boccegiu — — — — — Lei 5.—
 Nr. 59—59/h. V. Alexandri: Teatru. II. (Cinel-Cinel, Piața din casă. Nunta țărănească — — — — — Lei 10.—
 Nr. 60.—60/d. V. Alecsandri: Teatru: III. (Arivate și Pe pelea, Stan covrigarul, Barbu lăutarul) — — — — — Lei 5.—
 Nr. 61. Volbură Poiană: Ion Burduf (Viața unui copil până la părăsirea școlii primare) — — — — — Lei 5.—
 Nr. 62—63. T. Mureșanu: Cioburi de oglindă — — — — — Lei 10.—
 Nr. 64. Prof. Horia Teculescu: Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului — — — — — Lei 5.—
 Nr. 65—66. Emil Isac: Cartea unui om — — — — — Lei 10.—
 Nr. 67—68. I. Agârbiceanu: Visurile, povestiri — — — — — Lei 10.—
 Nr. 69. Gavril Todică: Urgiile naturii — — — — — Lei 5.—
 Nr. 70. Sextil Pușcariu: Literatura română — — — — — Lei 5.—
 Nr. 71. Eug. Speranția: Sub nimbul familiar — — — — — Lei 5.—
 Nr. 72. Al. Mănculescu: Povestiri — — — — — Lei 5.—
 Nr. 73. Vasile Savel: Doine din răboi — — — — — Lei 5.—
 Nr. 74—74/a. Septimiu Popa: Povestiri — — — — — Lei 10.—
 Nr. 75—75/a. Emil Isac: Notițele mele — — — — — Lei 10.—
 Nr. 76. Ion Montani: Din zile grele — — — — — Lei 5.—
 Nr. 77—79. Prof. I. Georgescu: Ștrengarul statului, (Piesă populară în trei acte) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 80—81. Al. T. Stamatiad: Câțiva scriitori (O. Goga, Șt. Petică, I. C. Săvescu, M. Maeterlinck) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 82. A. Cotruș: Versuri — — — — — Lei 5.—
 Nr. 83—84. St. Mețeș: Moșiile domnilor și boierilor din țările române în Ardeal și Ungaria — — — — — Lei 10.—
 Nr. 85—86. Tr. Mager: Aspecte din Munții Apuseni (Târgul de fete dela Găina, etc.) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 87—89. Prof. Dr. Gr. Cristescu: Perspective sociale și culturale în lumina evangheliei — — — — — Lei 15.—
 Nr. 90—92. V. Demetrius: Nuvele alese — — — — — Lei 15.—
 Nr. 93. Elena Farago: Scrisori — — — — — Lei 5.—
 Nr. 94—94/a. Al. Ciura: Iscarot (Schițe) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 95—96. Ion Montani: Valul care trece — — — — — Lei 10.—
 Nr. 97. St. Mețeș: Relațiile Mitropolit. A. Șaguna cu România din Principatele române — — — — — Lei 5.—
 Nr. 12. E. Isac: Ardeale, Ardeale bătrân — — — — — Lei 5.—
 Nr. 13. G. D.: La stână, schițe trad. de C. Mușlea — — — — — Lei 5.—
 Nr. 14. I. Băilă: Insurăm pe Victor, Pe povârniș — — — — — Lei 5.—
 Nr. 15. Dr. I. Lupaș: Luptători pentru lumină — — — — — Lei 5.—
 Nr. 16. Dr. Al. Borza: Din viața plantelor — — — — — Lei 5.—
 Nr. 17. Ioan Georgescu: Dovezi nouă pentru adevăruri vechi. — — — — — Lei 5.—
 — Gânduri și îndemnuri — — — — — Lei 5.—
 Nr. 18. Gavril Todica: Zări din univers — — — — — Lei 5.—
 Nr. 19. Dr. I. Suci: Patimile și moartea lui Isus — — — — — Lei 10.—
 Nr. 20. Wildenbruch: Lacrimi de copii — — — — — Lei 5.—
 Nr. 98—99. Ch. Lebrun-D. Nanu: La mielul alb — — — — — Lei 10.—
 Nr. 100. George Mihail Zamfirescu: Magnozia — — — — — Lei 5.—
 Nr. 101. Onisifor Ghibu: În jurul catolicismului și a unirii bisericilor — — — — — Lei 5.—
 Nr. 102—103. Const. Sudețeanu: Introducere în sociologia lui Auguste Comte — — — — — Lei 10.—
 Nr. 104—106. Eugeniu Speranția: Generalități de Psihologie individuală și socială — — — — — Lei 15.—
 Nr. 107—108. Goethe: Ifigenia în Taurida, dramă. În românește de Virgil Tempeanu — — — — — Lei 10.—
 Nr. 109—110. Al. Mănculescu: Tudor Dragomir. (Povestiri) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 111—113. St. Mețeș: Păstori ardeleni în principatele române — — — — — Lei 15.—
 Nr. 114—115. Teodor Mureșanu: Lumini suflate de vânt (Versuri) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 116. Al. Las. Moldovan: Fabule și satire — — — — — Lei 10.—
 Nr. 117—118. Adrian Pascu: Cuibul tăcerii (schițe și nuvele) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 119. Dr. Seb. Stancă: Sergentul (Dramă într'un act) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 120—122. Perpessicius: Repertoriu critic — — — — — Lei 15.—
 Nr. 123—124. Sandu Teleajen și Adr. Pascu: Craiul Vânt (Poem dramatic în 3 acte) — — — — — Lei 10.—
 Nr. 125—127. E. Lovinescu: Figuri ardeleni. (O. Goga, L. Rebreanu, T. Maiorescu, Șt. O. Iosif, I. Agârbiceanu, II. Chendi) — — — — — Lei 15.—
 Nr. 128—129. Savin Constant: Autentice... Schițe vesele — — — — — Lei 10.—
 Nr. 130—131. Ion Dongorozi: Signor Berthelotty, schițe — — — — — Lei 10.—
 Nr. 132—133. Grigorie Alexandrescu: Fabule — — — — — Lei 10.—
 Nr. 134—135. L. Blaga: Fețele unui veac — — — — — Lei 10.—
 Nr. 136—137. Al. Iacobescu: Icoane și priveliști — — — — — Lei 10.—
 Nr. 138. N. Ghiulea: Ocrotirea clasei de mijloc. Chestiunea meseriașilor — — — — — Lei 5.—
 Nr. 139. Gh. Maior: Mănăstirea Argeșului (în 5 acte) — — — — — Lei 5.—
 Nr. 140. N. I. Herescu: Insemnări literare — — — — — Lei 10.—
 Nr. 141. Melentie Șora: Carnetul unui preot — — — — — Lei 5.—
 Nr. 142—143. Const. Cehan-Racoviță: În cerdacul casei bătrânești. Povestiri — — — — — Lei 10.—
 Nr. 144—145. Volbură Poiană: Fata din Ardeal. Poem național în 3 acte — — — — — Lei 10.—
 Nr. 146—147. O. Ghibu: Cu gândul la Basarabia — — — — — Lei 15.—

Insistați pe lângă librăriile dela D-voastră, să comande „Biblioteca Sămănătorul“

Pentru tot ce privește „Biblioteca Sămănătorul“ a se adresa Librăriei diecezană din Arad.

SOCIETATEA DE MAINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon 308
 { Piața Unirii No. 8.
Duminică, 13 Noembrie 1927

Anul IV N-rul 45
Numărul: Lei 15

Bacalaureatul; cine sunt vinovații?

Procentul celor căzuți e înspăimântător de mare. Variaza între 45-60%. Prin aceasta bacalaureatul înceată de a mai fi o problemă curat școlară. E o problemă de stat și națională. Opinia publică e alarmată.

Se pune întrebarea: cine e vinovatul? Cine poartă răspunderea pentru acest dezastru poate fără păreche în analele școlărești ale altor popoare?

Lumea din afară pune vina pe școală, pe profesori — și pe organele școlare superioare. Acești din urmă pun vina pe elevi.

Vina n'o are numai unul. Dar n'o au nici amândoi pe o formă.

Orice școală, cași orice fel de situație poartă pecetea vremii și a mediului în care trăiește. Nu poate fi nici mai bună, nici mai rea decât oamenii cari o fac. Vremurile postbelice au stigmatul lor special. Sufletește oamenii s'au anarhizat. Cumpăna valorilor etice arată pretutindeni o mare depresiune. Într'un mediu viciat, extrem de anarhizat ca al nostru, se poate oare ca școala să fie altar de biserică? Se poate oare ca slujitorii ei să fie ființe impecabile? Orice instituție își pompează sufletul din viața socială împrejmuitoare. Funcționarii își imprumută armura din structura societății pe cari o slujesc. Sufletul lor reflectează, fatal, sufletul societății în care trăiesc.

În afară de această anarhie morală, școala noastră, în special cea ardeleană, a mai avut să se lupte și cu alte greutăți, unele aproape insurmontabile. Vremurile schimbate ne-au găsit, mai ales în învățământul secundar, cu un număr minimal de profesori. La diversele școli secundare românești și ungurești de stat abia erau 100 profesori români. Numai cu aceștia nu se putea face școală. Trebuia o mulțime de profesori. Vremurile anormale cer măsuri anormale și excepționale. S'a creat atunci, la repezeală, un corp

profesoral nou, din elementele ce stăteau la îndemână. Și nu erau aceste elemente de mântuială. Cei mai mulți îmbrățișând cariera profesorală, nu căutau o pricopseală, ci urmau unei vocațiuni. Mulți tineri distinși, din cauza vitregiei vremilor, au fost siliți să îmbrățișeze cariera preoțească. Apoi când s'a făcut apel la dânsii, au îmbrățișat cariera profesorală cu dragoste, cu entuziasm. Aceștia au devenit în școală elemente de două ori prețioase: ca suflet național — și ca conștiință profesională.

Se poate oare spune, că școala noastră ardeleană e slabă din cauza acestor „cursiști neisprăviți”? Nu. Cine afirmă contrarul o face ori din rea credință, ori în necunoaștere de cauză.

Școala secundară nu e slabă numai în Ardeal, e slabă, la noi, pretutindeni. O școală e în funcțiune de două lucruri mai ales: de sufletul care o animează și de programele analitice. Depozitarii sufletului sunt, pe scară erarhică, organele superioare de control — și profesorii. Găsim la cele dintâi un suflet animator, o inimă radiatoare de dragoste, fecundatoare de energii creatoare și de curente nouă în școală? De opt ani căutam acest suflet și nu-l găsim. Cei cari-l au — nu-l pot da. Sunt striviți de atmosfera glacială, cu care politicianismul învăluie întreaga viața noastră publică. Sfetnicii de sus, în școală ca și aiurea, sunt confidenții politici, iar nu confidenții profesiunii.

Sufletul radiază, în orice instituție, de sus în jos. Nu e mirare, dacă ceea ce nu găsim sus, nu găsim nici jos, în pătura mare a profesorimii noastre secundare. Nu găsim în profesorimea noastră sufletul de fanatică abnegație dascălească al înaintașilor noștri. Sunt muncitori fără suflet în brazdă străină. Ce fatală, ce dezastruoasă pacoste aceasta pe

capul neamului nostru! Clăditorii la temelie neamului fac zid șubred, fără legătură de tencuială.

N'au suflet. Nu-l pot avea. Mâni inconștiente l-au alungat și-l alungă zi de zi cu o consecvență satanică.

Unde nu e suflet, zadarnice sunt și cele mai ideale programe analitice. Programa noastră însă suferă de o mulțime de defecte. La ce bun să le mai imblătim. Ni s'a promis, de opt ani într'una, o reformă școlară. Dar nu s'a făcut. Și nu se va face, pe lângă actualele metode, nici în 50 de ani.

Lipsește, în toate acestea încercări de reformare a școlii, o idee centrală. Aceasta nu ne vor da-o miniștri flotanți și instabili, ci numai o politică școlară constantă, făcută de către reputațiile cele mai distinse ale școlii.

Suntem, va să zică, o școală fără suflet profesional — și fără programe analitice reale, potrivite nevoilor noastre culturale și naționale.

Între astfel de împrejurări școala noastră poate funcționa mulțumitor, dar nu bine, nu inexcipientabil de bine.

Dacă e așa cum e, cine e mare vinovat? Cine poartă întreaga răspundere pentru pretinsa slăbiciune a liceelor noastre — și mai ales pentru rezultatul dezastruos al examenelor de bacalaureat? Care e mâna, care implântă cuțitul fără milă în inima miilor de părinți și de elevi — Cine sunt acei cari seamănă în sufletele atâtor tineri duhul de anarhie și de revoltă primejdioasă?

Responsabilitățile își au scara lor ierarhică. Vinovații trebuie căutați sus în vârful scării, iar nu jos. Mai sunt oare alți vinovați afară de oameni?

Vinovat e poate duhul vremii. Vinovată e ursita neamului nostru, care ne-a aruncat, în vârtoarea vieții, nepregătiți și nearmați. Dar, pe ace-

ste două cine le poate trage la răspundere?

Vinovați, responsabili sunt numai oamenii. Oamenii cari conduc școala — și cari fac școala.

Nici elevii — și nici mai ales părinții n'au nici o vină.

Atunci pentru ce să sufere cei ne-

vinovați? Pentru ce se face atâta risipă nesocotită și criminală de energii naționale? De ce s'a adus această lege sălbatică și draconică? Sunt la baza ei rezoane de economie națională? Sau a isvorit întreagă din ofcina meschină a politicianismului de partid?

P. Ardeleanu

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

Dacia

Niciodată, poate, istoria Daciei romane nu a interesat într'atâta pe învățații unguri și opinia publică maghiară, ca acum după războiu. În deosebi, se poate spune aceasta despre evacuarea Daciei, care e nodul gordian al teoriei continuității elementului romanic, în nordul Dunării. E îndeobște cunoscută teza contrară, a părăsirii complete, susținută, îndeosebi, de istoriografia unguri. Pentru noi românii, chestiunea e de mult tranșată și tot așa e și pentru lumea savantă a Occidentului. Nu se poate spune, însă, același lucru și despre vecinii noștri dintre Dunăre și Tisa. Pe seama lor, problema continuității a devenit de o și mai acută actualitate decât era înaintea păcii dela Trianon. Ideea, fixă, a intelectualilor unguri, manifestată cu orice prilej, atât în Ungaria [vezi A. Buday, în volumul-omagi, închinat ministrului de culte și instr. Klebesberg, 1925; I. Melich, în rev. de propagandă „Napkelet” II; (1924)] cât și în streinățate (conferința ministrului Klebelsberg la Roma, în primăvara anului acestuia) că desmembrarea regatului Sfântului Ștefan se datorește ignorării „adevărului istoric” de către puterile Antantei — îi face să prindă orice prilej — bun sau rău — pentru a zdruncina „falșă” teorie a perpetuității românismului în Transilvania, teorie, care, — după dânsii — a indus în eroare atât opinia publică din Apus cât și bărbații de stat. — Iată de ce, la argumentele vechi și răsuflete, aduse până aci împotriva continuității și — prin urmare — și împotriva dreptului istoric al românilor asupra Transilvaniei — (mai nou a scris în această chestiune arheologul dela Seghedin A. Buday și filologul I. Melich, în volumele citate mai sus), s'a depus atâta grabă și iscusință să se adauge și un altul, tras din recente descoperiri arheologice făcute în Pannonia.

Descoperirea de care e vorba interesează, într'adevăr, istoria ultimilor ani ai Daciei Traiane, chiar în preajma abandonării ei de către Aurelian, și se datorește învățatului jugoslav M. Abramici, care a publicat-o în 1925 *Poetovio*, Wien 1925, pp. 172 sqq. în special p. 184) după ce, cu un an mai înainte, un alt învățat, Balduin Saria, a publicat în concluziile istorice ce se desprindeau dintr'însa (*Zur Geschichte der Provinz Dä-*

cien, în „Strena Buliciana”, Zagebiae 1924, p. 249 sqq). Toată descoperirea se reduce la 5 inscripții, găsite în Mitreul III din Poetovio, din care reeșia un fapt nebanuit până atunci: mutarea — adică retragerea — celor două legiuni ale Daciei, — V. Macedonica și XIII Gemina, — din Dacia, încă sub împăratul Gallienus (260—268 p. Chr.) și concentrarea lor în Pannonia, cu sediul comandamentului în Poetovio, sub comanda unică a unui *praepositus* de rang cavaleresc. Cu alte cuvinte, descoperirea învățatului jugoslav modifică părerea dominantă de până aci, că retragerea forțelor militare din Dacia a fost săvârșită abia de Aurelian (270—275). Firește, că dacă legiunile au fost retrase mai curând, și părăsirea oficială a Daciei a trebuit să se întâmple mai înainte decât se știa până aci. — Fără îndoială, o chestiune foarte interesantă pentru istoria provinciei Dacia și, în special, pentru istoria celor două legiuni, despre care se știa precis doar atât, că pe la 260 erau încă în Dacia. De aci, dela 260 și până la 274—75, data presupusă a retragerii lor din Dacia — nu se mai știa nimic. Cu atât mai binevenită era descoperirea celor 5 inscripții din Poetovio, care arătau întrebuintarea lor în alte părți (în Pannonia). Pentru oricine, obiectiv și așezat, această schimbare cu cel mult 10 ani a datei retragerii celor două legiuni, nu dovedea nimic mai mult decât o abandonare oficială a Daciei tot cam cu atâția ani mai înainte decât se știuse. Deci, o durată a stăpânirii romane în Dacia cu 10 ani mai scurtă! Atât și nimic mai mult.

Nu așa, însă, și pentru profesorul de arheologie și istorie antică dela universitatea ungurească din Dobrișin. D-sa merge, trebuia să meargă, mai departe cu concluziile. Pentru d. A. Alföldi — așa se chiamă tânărul savant maghiar — era clar, ca lumina zilei, că după inscripțiile din Poetovio, „teoria continuității” s'a spulberat, năruindu-se sub greutatea noilor descoperiri. Căci, — zice d-sa, în rev. *Protenstáns Szemle*, din 1926, pp. 622 sqq. — „Dacă legiunile au fost retrase deja de Gallienus, populația civilă a trebuit să se retragă cu mult înainte lor, iar cei pe cari îi mai adună Aurelian și-i mută dincolo de Dunăre (după mărturia izvoarelor literare, care nu

se puteau nega) nu erau decât elemente din pătura de jos a populației romanizate, care neavând ce-și teme, s'au îndărătnicit să rămâie pe loc, până ce scăparea le devenise imposibilă, în 271” (pentru d. A. Alföldi data aceasta de 271 e sigură, pentru alții însă 274—5).

Logica profesorului ungar, este, evident, o logică *sui generis*. Din noile descoperiri se putea trage doar concluzia la care s'au mărginit dnii Abramici și B. Saria. Am zis doar, căci, de fapt, învățații jugoslavi se înșelaseră, mergând prea departe cu concluziile. E meritul savanțului german E. Ritterling, temeinic cunosător al chestiunilor militare romane, de-a fi arătat¹⁾ că în faimoasele inscripții din Poetovio nu e vorba de legiunile XIII G. și V M., ci numai de niște *detașamente* ale lor, aduse și concentrate în Pannonia de împ. Gallienus, împreună cu alte corpuri de trupă, pentru a-și forma o armată de operație (*Operationsheer*), gata să lovească, atât în barbarii ce ar rupe linia dela graniță, cât și în bandele răscolite ale pretendenților la tron, Ingenuus și Regalianus care se iviseră tocmai în acele regiuni illyrice. — Asemenea concentrări de diferite detașamente ale legiunilor de graniță au mai avut loc și altădată. Prin urmare, legiunile XIII Gemina și V Macedonica erau tot în Dacia și pe timpul lui Gallienus și nu e nici un motiv să schimbăm data părăsirii Daciei Traiane înainte de Aurelian.

¹⁾ În Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie der cl. Altertumswissenschaft* N. S. vol. XII, p. 1340 sq.

C. Daicu

Bibliografie

Ion Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace (Biblioteca „Semănătorul” Arad, No. 31—34. Preț 30 lei).

Această Antologie întocmită în timpul războiului de d. *Ion Clopoșel* apare acum în ediția II-a. Cuprinde bucăți alese din: Titu Maiorescu, Eminescu, N. Gane, Nic. Filimon, Iacob Negruzzi, I. Slavici, I. Creangă, P. Ispirescu, Al. Macedonski, Gh. Coșbuc, Al. Vlașuță, I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, Gh. Dobrogeanu-Gherea, I. Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești, Petre Lucusteanu, Duiliu Zamfirescu, Virgil Onițiu și Andrei Bărganu. E una dintre cărțile apărute în Biblioteca „Semănătorul” care s'a bucurat de o largă răspândire, mai ales în rândurile tineretului.

Transilvania, anul 59, No. 7.
Revista Teologică, No. 8—10.
Revista Economică, No. 38—42.

Educația, No. 7—8.

La Boumanie Nouvelle, No. 31.

Adevărul literar și artistic, 6 Nov. 1927.

Graul Românesc, No. 7.

Central European Press.

Anuarul școlii normale „Andrei Șaguna” din Sibiu.

Viața literară, 5 Nov.

Cuvântul agronomilor, No. 8—9.

Căminul, No. 10.

Buletinul școlar al jud. Turda, anul II, No. 9 și 10.

Radiotelegrafia și fenomenele telepatice

Revin asupra unei probleme, pe care am mai desbătut-o.¹⁾ După un sfert de veac constat că am soluționat-o mai amplu și mai complet, decum au rezolvit-o ulterior câțiva savanți din străinătate, independent de mine și de scrisul meu. Au ajuns la aceeași concluzie generală — că există o analogie între fenomenele telepatice și radiotelegrafia — dar nu la aceleași concluzii, la cari am ajuns eu în 1902 și la cari, probabil, numai în viitor vor ajunge specialiștii străini, când se va realiza tehnica radio-energiei.

Prin 1900—1902, se făceau primele experiențe, din partea lui Marconi, de a transmite depeșele telegrafice la distanțe mai însemnate, pe undele eterului, fără de ajutorul cablurilor, sârmelor, suporturilor... Astăzi am ajuns la radiofonie, dar nu am ajuns încă la transmiterea energiei pe distanțe mari, fără conducte..., cum se transmit fenomenele telepatice.

Evident că scrisul meu, din *Lucașfărul și Hades*, complet ignorat la noi, ar fi avut alt răsunet, dacă așa fi avut stăruința să-l publice și în 2—3 limbi europene. Fatalitatea cugetătorilor născuți în sânul popoarelor de mică cultură e mizeria și prăbușirea. Să sperăm, că cel puțin în viitorul apropiat va fi mai bine de intelectualii noștri...

După aceste premise, cari nu sunt de prisos, trec deadrept la obiect. Ca să nu mă repet, voi lua alte exemple decât cele citate în 1902, dar concluziile rămân aceleași, cari nu se pot schimba. Din contră, un ideal a tehnicii viitorului rămâne *radio-energiea* (transmiterea energiei la distanțe fără de conducte materiale), așa de miraculos realizată organiceste, de când e omul om. Firește, fenomenele de radio-energie organică totdeauna au fost negate și ignorate mai ales din partea savanților pozitiviști și filozofii materialişti de miopie proverbială. Ei atâta cred, cât văd. Și fiind câmpul vederii foarte limitat, concepția lor încă nu poate fi vastă...

Din nenumăratele cazuri, înregistrate mai ales de *Flammarion*, în *L'Inconnu și La mort et son mystère* (3 vol.) voi reproduce câteva, pentru a lămurii *telepatia, telestesia și telenergia*, în felul cum le-am statorit în 1902. Din cercul cunoșcătorilor mei, mi-am însemnat și eu multe cazuri interesante, dar cetitorii mai de grabă se o-

rientează după „autorizați”. Și o autoritate indiscutabilă, pe acest teren, a fost regretatul Camil Flammarion, ale cărui scrieri, amintite mai sus, le recomand eu toată căldura în atenția savanților noștri prea... pozitiviști.

I.

Multe cazuri de telepatie se pot considera ca *fotografii transmise la distanțe*. Tehnica noastră de mult se tot frământă cu problema *telefotografiei*, dar nici a miai parte nu a realizat din ceace organismul nostru manifestează din când în când, de mii de ani. Iată un caz tipic, reprodus de Flammarion (*La mort et son mystère* (vol. II, pag. 330—2) după teosoful *Leadbeater*:

Intr'o seară, corespondentul lui Leadbeater, un student universitar, s'a culcat destul de timpuriu și la lumina focului, ce-i ardea în cămin, el văzu pe la ora 10 și 30 min. forma tatălui său, bine luminată, ridicând mâna și chemându-l. Sări numai de cât din pat precipitându-se spre apariție. Dar aceasta dispărură.

Înspăimântat cum nu se poate spune, el scotoci toată camera, dar nu găsi pe nimeni, se convinsă că nu i-a intrat nimeni. Ușa dinafară era încuiată cu cheia. Mai mult, forma ce o zărise, era a tatălui său, excepționd expresiunea feței, care era ceva mai duiosă decât de obicei. Fost-a el prada unei iluziuni? S'a culcat iarăș și a cercat să adoarmă.

Peste puțin fu din nou trezit, prin o a doua apariție, în pervazul ușei. Aceeasă expresiune se citia pe figură și acelaș gest de chemare i-se făcea cu insistență. Cu hotărâre fermă de a nu o scăpa din mâni, el nu făcu decât o săritură din pat până la apariție, dar cu o nouă decepțiune: mâinile sale nu au prins decât golul. Prin scotociri nouă, foarte minuțioase, s'a convins că era absolut cu neputință să fi intrat cineva, ori să se ascundă în cameră.

S'a culcat din nou și a adormit. Dar nu peste mult iarăș s'a trezit, foarte agitat.

Din nou îi apăruse tatăl său. Dar acum, expresiunea și gestul erau altele. În locul privirii duiosă, avea acum un aer de regret profund, dar resignat. Mâna ridicată nu-l mai chema, ci-l respingea încet și trist. Și în loc să dispară imediat, ea mai înainte, conturul său se desfăcea, puțin câte puțin și forma părea că se topește ca negura.

Erau două ore fără zece minute. Tinărul nostru ar fi voit să alerge imediat acasă, la familie. Dar unde să plece la ora asta? Tatăl său era preotul unei parohii depărtate și-l lăsase în sănătate deplină, câteva săptămâni în urmă. Dar impresionat profund de viziunea aceasta, repetată de două ori, și convins că e ceva extraordinar, el nu mai avu astămpăr și în zorile zilei plecă spre casă pentru a se convinge personal dacă tatăl său mai trăește și e sănătos?

Călătoria grăbită de peste zi i-a mai slăbit impresiunea de peste noapte, și ajungând/seara pe strada parohiei, era aproape domolit. Se simțea fericit chiar de a surprinde pe căseni adunați la cămin. Dar ajungând acasă, simți o comofiune la inimă: toate obloanele dela ferestre erau închise. Câteva clipe rămase încremenit, fără să poată atinge ușa. În fine mai prinse curagiu și atunci iacă ușa, o deschide servitorul, care-l cunostește din copilărie:

„Ah, domnișorul, zise el, ai venit prea târziu! De-ai fi venit astă-noapte!” — „Da”, zise el, la întrebările pline de groază ale studentului, „domnul ne-a părăsit și ultimele cuvinte, ce le-a putut pronunța în agonie, au fost cuvintele cu cari vă chema stăruitor. Aseară pe la 10 a căzut bolnav și la o jumătate de oră, când și-a recăștigat graiul, primele lui cuvinte au fost: „Trimiteți după fiul meu, căci vreau să-l mai văd odată!” I-am răspuns, că îndată ce se luminează de ziuă, trimitem un om. Dar nu ne-a auzit și părea că a căzut din nou în somn profund. Apoi, la miezul nopții fără un sfert, s'a deșteptat pentru câteva clipe, dar n'a putut zice decât: „Ce mult aș vrea să văd pe fiul meu”. Apoi, tocmai când era să moară, și-a deschis ochii și părea că ne recunoaște pe toți, deși prea slab pentru a putea vorbi mult, el totuș putu murmura: „Eu mă duc. Aș fi dorit așa de mult să grăesc pentru ultima oară cu fiul meu iubit; dar nu voi mai ajunge”. Și s'a stins așa de liniștit, încât credeam că numai a adormit”.

„Vizita muribundului fu deci, în cazul nostru, realizarea unei dorințe intense. Intenția e nediscutabilă și ea s'a manifestat înainte de moarte”, — observă Flammarion.

II.

Istoriul *Philastratus*, în biografia lui *Apollonius din Tyana* (născut cam în aceleaș an cu Isus Christos și mort pe la 100), ne povestește cum Apollonius fiind în Efes a văzut cu ochii asasinarea împăratului Domițian în Roma.

Se știe cum a murit acest tiran extravagant și sangvinar. L-au omorât libertinii săi cei mai iubiți, în înțelegere cu femeea sa, împărăteasa Domitia Longina, socotindu-l tot așa de periculos în simpatiiile, ca și în antipatiile sale. Viziunea lui Apollonius din Efes avu loc în momentul atentatului executat în palatul împăratului din Roma. Iată narațiunea lui Philostrat:

„Era la amiazi, când Apollonius se afla în unul din parcurile cele mici ale cartierelor din Efes, conferind asupra unor probleme filosofice serioase înaintea sutelor de ascultători. La un moment dat, vocea sa se schimba, ea de o profundă și repentină comofiune. Cu toate aceste, el și-a continuat disertația, dar mai încet și evident zăpăcit prin aflul de idei, ce-l abătea dela tema, cu care se ocupa. Apoi se opri de tot, părând că-i lipsesc cuvintele, ca unuia care așteaptă să vadă sfârșitul unei întâmplări. În fine exclamă: „Aveți curajul efesenilor: Tiranul e mort”. — Efesenii credeau că Apollonius și-a pierdut mîntea. Doriau foarte ea el să aibă dreptate, dar se temeau nu cumva să rezulte ceva primejdie din vorbele lui. — „Nu mă mir — zise Apollonius — că nu mă credeți: Roma, ea însăși, încă nu știe noutatea. Dar iată că o aude. Noutatea se răspândește. Mii de cetățeni o cunosc. Saltă de bucurie toți cetățenii, tot poporul. Vestea ajunge până aici. Puteți să nu-mi credeți până în momentul, când veți auzi și voi, amânând până atunci sacrificiul ce trebuie să-l dați zeilor, cu oca-

¹⁾ Prin 1902, într'un articol publicat în „*Lucașfărul*” și în 1912 reprodus în *Hades*, pag. 71—84. Mai păstrez ceva însemnări, din cari observ, că voiam să public studiul și în revista „*Psychische Studien*” din Lipsa și în foiletoane de ale ziarului „*Magyarország*”, la care colaborasem câțva timp, sub pseudonimul *Hydrocarbur*, cu foiletoane din domeniul astronomiei și științelor fizico-chimice. Din considerații naționale am întrerupt firul colaborării, cu toate că-mi aducea și onorarii efective însemnate (4 coroane coloana de foileton).

ziunea aceasta. Cât pentru mine, eu merg să le dau mulțumită de ceea ce am văzut”.

Efeseni persistară în incredulitatea lor. Dar nu peste mult sosiră curierii aducându-le vestea bună și verificând viziunea lui Apollonius. „Moartea tiranului, ziua în care fu ucis, ora dela amiază, toate aceste detalii s'au aflat în deplină conformitate cu cele ce i-au arătat lui Apollonius zeii, când vorbea cu efeseni”.

Așa scrie Philostratos, în cartea VIII, cap. 26, despre evenimentul relatat și de istoricul Dis Cassiu.

Papa Pius V (1566—72) fiind beatificat la 1712 de pontificele Clemente VIII, acesta a invocat la activul lui Pius V un miracol analog cu al lui Apollonius din Tyana. Este vederea bătăliei dela Lepanto, întâmplată în 7 Octomvrie 1571. — Pius V a văzut-o din fereastra vaticanului, exclamând celor din anturajul său: „Să mergem la altar pentru a da mulțumită lui D-zeu, căci armata noastră a reputat o strălucită învingere”.

Comines, cronicarul regelui Ludovic XI, ne povestește că în ora, în care Carol Temerarul fu ucis în bătălia dela Nancy, regele Ludovic XI asculta liturgia în biserica S. Martin din Tours. Angelo Cato, confesorul regelui, mai apoi arhiepiscop de Viena, zise către rege, dându-i crucea să o sărute: „D-zeu Vă dă pace. Inimicul vostru, ducele de Bourgogne a ucis și armata lui e pusă pe fugă.”

Observații analoge, vechi și nouă, sunt mult mai numeroase, decât să poată fi negate, trecute cu vederea, ori răstălmăcite. — În *Hades* am citat cazul lui Swedenborg. Sunt cazuri de simțire la distanță, de telestesie.

III.

În *Historie de la Arés ancienne et illustre maison de saint François de Sales* (1669), Nicolas de Hauteville scrie la pag. 319 (reprodusă de Flammarion, op. cit. II, 284):

„În ziua de 28 a lunii Decemvrie 1622, Ludovic de Sales aflându-se în Thuille cu soția și toată familia sa, pe la 10 noaptea, clopoțelul atârnat la una din ferestrele castelului și legat cu o coardă, care răspundea jos la scară, începu să sune de sine, de repețite-ori, și cu multă tărie. Familia credea întâiu, că le sosește cineva, și are mare grabă. Un servitor fu trimis numai decât să deschidă ușa, dar mare-i fu mirarea când nu văzu pe nimeni. Peste un sfert de oră, clopoțelul se puse din nou în mișcare și suna cu tărie și mai mare. Valetul alerga și mai repede, decât prima-ooră, să deschidă ușa, dar iarăș nu văzu pe nimeni. Repetându-se acelaș lucru mai de multe-ori, Ludovic se convinge că este ceva extraordinar. A dat ordin să se desfacă coarda dela clopoțel, dar acum se ivi adevărata minune, căci clopoțelul suna și fără coardă și sunetul s'a continuat până când toată familia s'a pus la rugăciuni, fiind foarte înspăimântată. Ludovic s'a închis în cabinetul său și în ardoarea rugăciunii sale, se lumină prin o știință profetică, am putea zice, că fericitul său frate, episcop de Geneva, decedase în aceeaș noapte”.

Francisc dela Sales, episcop de Geneva și de Ancey, muri de fapt în Lyon, la 3 ore seara. Mai adăgem că cei doi frați erau „nedespărțiți” în cugete și sentimente.

„Aceste fenomene sunt calificate — scrie Flammarion (ibid):

1° de *miracole*, produse prin voința lui

D-zeu, când sunt asociate cu viețile sfinților;

2° de farse *diavolești*, când se ivese în afară de biserică;

3° de nălciri stupide, când trebuie să se pronunțe asupra lor savanții de catedră.

Trei interpretări deopotrivă de eronate. Astăzi trebuie să examinăm observațiile cu toată libertatea și să le utilizăm pentru studiul omului”.

Alte manifestații:

„Tatăl meu era bolnav de mai multe săptămâni, de o nevralgie aspră, care-l slăbise așa de mult, încât la ateata-i de 75 ani, ne așteptam să-i producă moarte. Eu și soția-mea, ne aflam într'o stare de așteptare continuă, când în noaptea de 4 spre 5 Aprilie am fost trezit prin o *teribilă zguduitură de vânt, care deschise cu mare vuet fereastra dela camera vecină, pe care servitoarea o închise de cu seară. Am simțit curentul de aer înfrâng pe sub ușa închisă, ce separa cele două camere.*

Avui numai decât senzația, că *tatăl meu a murit. Am aprins lumina și am constatat că erau trei ore trecute cu câteva minute:*

Nu am zis nimic către soția-mea, pentru a nu-i tulbura odihna; dar când, a doua zi, noi primirăm telegrama cu știrea fatală despre moartea tatălui meu, femeea mea mi-a mărturisit, că în momentul trezirii noastre și ea a avut senzația amintită, dar mai pozitivă decât a mea, fiind sigură că a murit bătrânul.

Mai adăog, că izbitura vântului a fost de o violență excepțională.

Când am ajuns în localitatea unde se afla tatăl meu (175 km. dela Budapesta), una din primele mele întrebări a fost după ora morții. Răspunsul fu, că tatăl meu decedase câteva minute după 3 ore.

Nu am fost victima unei iluzii, fiind de natură calmă, cugetătoare și fiind prin profesiunea mea de inginer electrician, deprins la observări minuțioase și a nu fi pripit în concluziile mele”.

(Budapesta).

Leopold Stark

Alt fapt, din Franța:

„Eu cu tatăl meu locuiam în Isère. Un amic al nostru era greu bolnav și în toată ziua ne așteptam la desnodământ.

Intr'o seară, după ce l-am cercetat, ne-am culcat destul de obosiți. Abia ne-am așezat în pat, când o *lovitură puternică a izbit patul și perdelele s'au agitat prin o suflare invizibilă. Tatăl meu a sărit din pat, zicând: E mort! Privește la ceas și se îmbracă repede pentru a se întoarce la amicul său.*

Acesta era mort din momentul când auzirăm lovitura și văzurăm suflarea.

Vă garantez exactitatea faptului. Se poate zice că a fost o coincidență bizară că mobila a pocnit, că perdelele s'au umflat prin hazard. Se poate zice orice. Dar „faptul e aci”.

(ss) Texier

În alte cursuri, asmuțări telenergice de categoria celor precedente, se fac prin obiecte de metal: oroloage, lanțuri, pian, etc.

Comparând fenomenele telepatice cu radiotelegrafia și radiofonia, întâmpinăm următoarele asemănări:

La radiotelegrafie:

Depeșele se dau prin vibrații și undulații electrice.

Undulațiunile se propagă prin eter.

Distanța dintre origine și receptor e nelimitată (cel puțin teoreticește).

In telepatie:

Fenomenele se produc prin vibrațiile „fluidului” magnetic.

Modulațiunile se propagă prin eter. Distanța dintre agent și medium e nelimitată.

Se ivese, firește, și diferențe specifice. Prima diferență rezidă imediat în felul originii.

Originea e

la *radiotelegrafie:* Obiect (radiatorul lui Righi).

la *telepatie:* Subiect (ființă organică).

la *telestesie:* Variabil (ființe vii, vederi etc.).

la *telenergie:* Subiect.

A doua diferență ne-o oferă mediul perceptiv, care la radiotelegrafie e radioconductorul; la telenergie: diferite obiecte; la telestesie și telepatie: persoane senzitive.

Filiațiunile acestor procese de radiațiuni și percepțiuni se pot reprezenta prin următoarea figură sinoptică:

<i>Origine</i>	<i>Receptor</i>
(Agent)	(Medium)
<i>Obiect</i> o o o (radiotelegrafie) o o	<i>Obiect</i>
<i>Variabil</i> o o o (telestesie) o o o	<i>Subiect</i>
<i>Subiect</i> o o o (telenergie) o o o	<i>Obiect</i>
<i>Subiect</i> o o o (telepatie) o o o	<i>Subiect</i>

NB. Micile cercuri reprezintă undulațiunile eterului.

Condiția de căpetenie a fenomenalității telepatice este *armonia vibrațiilor*.

Un conduct dela receptorul radio-telegrafie nu surprinde orice undulațiuni, ci numai cele *potrivite cu lungimea sa*.

Un sunet, ce tremură în lăuntru odăii, nu alterează orice coardă a unui pian, ci numai coarda de sunet corespunzător.

În telepatie, trebuie să constatăm, că două organisme, sau mai corect: *cerebrul celor două ființe, din depărtări, poate fi agitat de una și aceeaș forță, poate fi cutremurat de unul și acelaș eveniment:* de o nenorocire, spaimă, un caz de moarte etc. Condiția este, ca acele ființe, în vibrațiile sentimentelor și intelectului lor, să fie la *acelaș diapazon*, să-și fie *simpatice*.

*

Toate distincțiile și explicațiile precedente privesc exclusiv metoda, iar nu cauza fenomenelor. E tocmai cum am vorbi de fenomenele radiotelegrafiei și radiofoniei fără să ne preocupăm de ingineria, constructorii, telegrafisti și ceilalți anagajați ai stațiunilor de radio.”

Tot așa în telepatie constatăm numai fenomenele și modul lor de producere. Constatăm așa zicând *metoda*, care ni-se pare naturală, energetică, materială chiar.

— Cauza? — va întreba cineva.

— Ei bine, cauza fenomenelor poate fi pur spirituală, inteligentă. Manifestarea ei se face însă în *mod natural* și trebuie să se facă în mod natural, ca să ne poată influența pe noi oamenii, cari trăim în natură, în lume foarte materială. Ceeace numim de comun „supranatural”, nu e decât ceva metodă naturală, *recunoscută de noi*. Flammarion are o scriere voluminoasă despre „*Forțele naturale necunoscute*”.

Tot așa de bine și tot așa de mult s'ar putea scrie despre „*Metodele naturale necunoscute*”.

Gavril Todica

Când infloresc mormintele...

Sunt țări, sunt orașe în lume, în cari anumite sărbători se evoacă mai tipice decât în alte părți. Bunăoară, de câte ori îmi amintesc Crăciunul, îl văd așa cum este el în satele românești, cu atmosfera-i de zăpadă și de gheață, cu serviciul divin în micile bisericuțe. Ziua morților, în schimb, nu o pot concepe altundeva ca la Paris.

Și ziua morților e azi. Soarele călăduș și aerul albastru cari au lucit până eri deasupra marelui oraș, au făcut loc norilor cenușii la Noemvrie. Aceiaș lumină searbădă ca în toți anii se întinde în jurul meu. Petalele albe și galbene de crisantime se deslușese în dimineața lividă la toate colțurile de stradă. După amiazi, ele acoperă mormintele cimitirelor pariziane. Și ca în fiecare an la a-

ceeaș dată, țintirimele se umplu de siluete cernite de femei în aerul ceșos de toamnă.

Nicăeri ziua morților nu este mai caracteristică. Parisul îi crează o atmosferă aparte, cu cimitirele lui așa de bine îngrijite și înflorite. Nu e colț de țintirim — Père Lachaise, cimitirul Montmartre, cimitirul Montparnasse — pe care să nu-l evoc, cu aranjamentul lui special, cu morții iluștri pe cari îi adăpostește. Revăd în cimitirul Père Lachaise mormântul lui Balzac, deasupra căruia bustul marelui romancier se înalță pe locul chiar de unde Rastignac sfidează orașul, la înmormântarea lui Père Goriot. Nu departe de Balzac, locul unde se odihnește de veci Musset, cu saleia-i anemică și pitică. În cimitirul Montmartre, deasu-

pra căruia, pe podurile suspendate, trec de atâtea ori pe an, evoc mormântul lui Heinrich Heine, printre seriile de morți și de monumente pe cari le înconjură rumoarea așa de apropiată și vie a Parisului. Și mormântul lui Baudelaire, din cimitirul Montparnasse! Apoi, viziunea tristă și descurăjătoare a atâtor gropi anonime, a fotografiilor palide și șterse încadrate naiv în piatră, a coroanelor de flori și de perle artificiale, a candelilor aprinse în interiorurile cavourilor somptuoase. Ce asociațiune vană de cuvinte! Dar este adevărat: sunt morți somptuoși și morți săraci și modești. Distincțiunea nu vine din partea lor, din fundul egalității celei mai absolute și mai misterioase, ci dela acei cari le supraviețuiesc. Căci noțiunea morții, cu toată filosofia noastră, ne este așa de străină că nu ne putem împedica de a o contopi de noțiunea vieții, atâtea vreme cât trupul nostru simte și duhul nostru există.

Și ce este cultul morților, dacă nu necesitatea pe care o încercăm de a răsfărâge, o parte din viața care ne însuflețește, deasupra aceloră cari fac parte din domeniul absolut al Tainei? Așa îmi explic procesiunile de bărbați și mai ales de femei, cari defilează astăzi așa de numeroase în cuprinsul cimitirelor pariziene. Coroanele de crisanteme, buchetele de violele cari deslușesc în strălucirea lor proaspătă deasupra dalelor și ale cruceilor de piatră pe întinsul necropolei îmi apar ca o materializare a reflecțiilor pe cari ni le poate inspira marea enigmă a morții. Atâtea vreme cât trăim noțiunea inexistenței ne pare un non sens — și deasupra aceloră cari nu mai sunt, noi prelungim gândurile, vrerile, duioșiile noastre prin mijlocul unor gesturi naive dar nobile și pioase.

Nicăeri ca în Franța cultul morților nu este mai respectat. Nu mai departe decât alaltăeri treceam prin orașelul Asnières, lângă Paris. Mă aflam în automobilul contesei de Noailles cu amicul meu Jean Rostand. Automobilul alunecă dealungul cimitirului — și viziunea, pe cari o ayurăm, a micilor morminte înflorite cari se succedau în fața noastră, așa de simetrice, era emoționantă. În ochii noștri cetirăm aceiași duioșie, acelaș gând. Și am murmurat versurile ilustrei poete lângă care aveam cinstea să șed:

*Allez, je veux rester seule avec les tom-
[beaux.
— Les morts sont sous la terre et le matin
[est beau,
L'air a l'odeur de l'eau, de l'herbe, du fe-
[uillage,*

In munți

In acești munți din cari foametea mușcă,
din când în când
ca din codrii nesfârșiți ai unui roșu gând
s'aud detunături de pușcă
prin a veacului ceață . . .
Moți crunți
macri la față,
pe cai mărunți
sue și coboară prin munți . . .

Subt vasta, recea holtă:
coviltir pentru viteaz, tăcut popor nomad,
crește din piatră, brad lângă brad,
și 'n suflete revoltă după revoltă . . .

Nu-i mălai, nu-i pâine . . .
Ce va fi mâine — poimâne?! . . .
Gândul, ca un om flămând, înapoi rămâne . . .

Foametea se 'ntinde nevăzută ca ciurma . . .
intră din casă în casă acuma;
caută 'n ogrăzi
după prăzi,
duce caii din ham și boii din jug,
pe drumuri pornește cosciug după cosciug . . .

Și 'n zarea zărilor, se ivește
și crește
tot mai mare,
mai ațățătoare
mai coplesitoare,
fără de hotare
ca istoria,
învolverată,
neîndurată,
umbra lui Horia . . .

A. Cotruș

*Les morts sont dans la mort pour le reste
l'âge...*

Căci orice am face, senzația morții ne este imposibilă. Răposaii fac parte dintr'un domeniu pe cât de neînțeles pe atât de îndepărtat. Mormintele pe cari le înflorim, lângă cari trecem, noi le considerăm de fapt, ca pe un fragment din propria noastră viață. Ori cât ne-am spune: A fi mort, înseamnă a nu exista — sensul acestei fraze ne rămâne străin. Și ceace ne isbește trecând printre morminte, este de fapt atmosfera care le înconjoară și sentimentele cari ne străbat.

*Les morts sont sous la tombe et le matin
[est beau.*

Ziua morților mi se înfățișează totuși ca un obicei nobil și necesar. Din când în când, omul — și aceasta face granddoarea sa — știe să scape din egoismul strimț al vieții cotidiene și să se ridice până la contemplarea cea mai desinteresată. Cultul morților, mai ales cum el se practică în Franța, este unul din aceste prilejuri ideale. În ziua morților, răposaii au dreptul la atenția acelora cari le-au supraviețuit. Viața, cu haosul ei, cu egoismul care o caracterizează, devine mai puțin exclusivă cel puțin odată pe an. Duhul nostru se întoarce către cei cari nu mai sunt, le strânge de aproape contururile șterse, îi evoacă în toată amănunțimea din trecutul îndepărtat, în ceața acestei zile de Noemvrie. În amintirea noastră se ridică atunci eoul vocilor scumpe cari nu mai sunt, razele ochilor închiși pe veci. Și lacrimile ne inundază fața. Ne întrebăm cum de am putut, dacă nu să-i uităm, cel puțin să ne obișnuim așa de lesne a trăi fără de ei. Și ne mai spunem că toți acei cari au murit, au evocat la rândul lor, pe acei cari s'au stins înainte de ei, și că noi înșine, cari azi ne plângem morții, vom fi într-o zi plânși de aceia cari vor rămâne după noi.

Gânduri triste, evident, dar înduioșătoare și curate. Femeile și bărbații cu ochii înlăcramați pe cari îi întâlnesc astăzi prin cimitirele Parisului cu coroanele de crisanteme pe braț, sunt o dovadă că odată pe an cel puțin, sute de mii de inși își spun că egoismul vieții nu este tocmai îndreptățit și că pe lângă ideile de interes imediat și material, ar trebui din când în când să ne amintim că suntem pe lume simpli trecători, că din bucuriile pe cari le posedăm, din bucuriile pe cari le încercăm, nimic nu se va prelungi dincolo de moarte. Așa încât, în sufletul nostru se strecoară raze de bună-tate, adică voința de a micșora durerile altora — sentiment care formează baza tuturor religiilor, și de care omul ține așa de puțin seamă.

Ceața de Noemvrie urmează de a pluti deasupra necropolei. Cerul e livid, văduhul este rece și trist. În Paris se apringd lămpile prin case și felinarele pe stradă. Cimitirile s'au golit. Morții au rămas singuri, sub mormintele lor înflorite. În curând noaptea adâncă va cuceri cuprinsul. Și poate că vântul va urla în

noapte și ploaia va cădea rece și mohorâtă.

*Les morts, les pauvres morts ont de gran-
[des douleurs...*

a scris Bandelaire. Că morții pot încerca încă senzațiuni ca și cei vii, rațiunea noastră o neagă; în orice caz, nimeni nu ne va spune niciodată adevărul. Dar propria noastră carne va continua totuși să-și atribuie suferințele lor eventuale. Căci numai așa se deșteaptă în noi morții cari ne-au fost scumpi. Când ploaia îneca mormintele și când vântul de iarnă urlă prin cimitire, de câte ori nu ne gândim la cei cari dorm sub pământ, și ne cutremurăm închipuindu-ne suferințe imaginare pe cari le atribuim lor, iar carnea noastră își apropiază senzația de frig când iarna devastează lumea, de căldură când vara arde pământul, de sfâșiere când imaginația noastră ne arată corpu-

rile celor morți perzând fășii din carnea lor în sinistrul lor adăpost...

Și mă gândesc că în evul mediu, în Parisul unde trăiesc azi, răsunau în fiecare noapte strigătele călugărilor cari cutreerău orașul: „Priez pour les trépassés!” Rugați-vă pentru cei morți... Și strigătele lor erau însoțite de un fel de sunete de clopot foarte armonioase. De atunci, cultul morților era implantat în marele oraș. El continuă azi a se manifesta în ziua morților. Sub cerul livid de Noemvrie, dealungul cimitirelor înflorite, siluete de femei cernite au trecut azi, numeroase, purtând pe braț coroane de crisanteme sau ducând în mâni buchete de violete sau de roze. De zeci de ani încerc în ziua morților aceleas impresii, în fața acelor spectacole, în mijlocul aceleiași atmosfere de Noemvrie.

Adrian Corbul

PROBLEME ECONOMICE

Reasigurarea

Infățișările operațiilor de asigurare sunt în general foarte variate și complexe. Multe din ele au asemănări cu operațiile reasigurării și se face uneori o confuzie între ele și reasigurare.

De pildă, *coasigurarea nu este reasigurare*. Dacă cineva asigură părți din riscul său la mai mulți asigurători, dacă, de pildă, în întâiul contract asigură 50% din valoarea unei clădiri, în al doilea contract 30% și în al treilea contract restul de 20% din valoarea clădirii atunci avem o coasigurare. Evident că aci este vorba de unul, din caracterele reasigurării: diviziunea riscului, evident, că această diviziune a fost făcută pentru ca riscul asigurat să nu întrecă forțele diferiților asigurători, deci pentru garanția solvabilității asigurătorului. Coasigurarea însă e făcută de asigurat, cu bună știință, și e făcută în întâiul rând pentru folosul său.

De asemenea, *repetirea asigurării nu este reasigurare*. Dacă un asigurat neîncercător în solvabilitatea asigurătorului său, se asigură la a doua societate contra riscului neplății despăgubirii de către întâiul asigurător în caz de sinistru, avem o repetire a asigurării. Și aici, scopul este siguranța asigurării ca și în reasigurare, însă operația este făcută de asigurat, adică ea nu numai că nu e făcută de asigurător, dar e făcută fără știerea asigurătorului, și e făcută în interesul asiguratului. O operație aproape inversă reasigurării.

De altă parte, *cesiunea asigurării nu este reasigurare*. Dacă un asigurător cedează portofoliul său unui alt asigurător, atunci avem o cesiune. Desigur că și reasigurarea este o cesiune însă această cesiune în reasigurare este parțială și asigurătorul păstrează o parte din risc. Contractul inițial de asigurare rămâne în pi-

cioare, răspunzător în fața asiguratului rămâne tot întâiul asigurător, astfel că contractul de reasigurare rămâne străin asiguratului, nu privește decât pe asigurător. Cesiunea completă, adică schimbarea de asigurător nu poate, nu trebuie să rămâie neunoscută asiguratului. Asiguratul are dreptul să-și aleagă asigurătorul și în caz de cesiune completă el are dreptul să lichideze contractul de asigurare.

Tot astfel, *asigurarea răspunderii nu este reasigurare*. Dacă de mult, un industriaș își asigură muncitorii — și acesta era obișnuit înainte de organizarea asigurărilor muncitorești obligatorii — își asigura muncitorii contra accidentelor la o societate de asigurare, el nu era complet acoperit, deoarece putea fi dat în judecată de către muncitorii nemulțumiți cu despăgubirea ce li se dădea, cu toată industriașii plătesc prima de asigurare, și se asigurase contra riscului de accidente a muncitorilor lor. Pentru îndreptarea acestei situații industriașii făceau o nouă asigurare, contra răspândirii civile. Această nouă asigurare nu este o reasigurare, deoarece e vorba de un nou risc.

Dacă, de altă parte, cineva îngrijit de solvabilitatea sa asigură la o societate de asigurare riscul unei sarcini prea grele care ar rezulta dintr'o operație mutuală, de pildă, dacă într'o mutuală în vederea unui anumit risc, diverși membri s'ar asigura contra cazului când sarcina lor ar întrece o anumită sumă peste care avutul lor ar fi periclitat, atunci avem o *asigurare de răspundere, o asigurare de pagubă prea mare, însă nu o reasigurare*.

Caracterul principal al reasigurării e interesul asiguratului. Și acest interes nu există în acest fel de asigurări.

Reasigurarea poate fi de mai multe feluri.

Reasigurarea poate fi *facultativă sau obligatorie*. În întâiul caz asigurătorul este liber să se reasigure sau nu, în al doilea caz Statul, în păzirea siguranței asigurării și solvabilității asigurătorului, îl constrânge să se reasigure.

Reasigurarea însă este un neprețuit ajutor pentru asigurare și asigurătorul singur o caută. În asigurarea de incendiu și asigurarea maritimă, unde riscul e atât de puțin omogen și valoarea asigurată este uneori considerabilă, reasigurarea este indispensabilă. Asigurările agricole, care nu se pot organiza decât în mutuale, și încă în mutuale mici, nu pot să funcționeze decât dacă reasigurarea agricolă este bine organizată.

Reasigurarea poate fi *simplă sau reciprocă*. În întâiul caz asigurătorul trece societății reasiguratore o parte din riscurile sale fără ca el să primească operații de reasigurare. În al doilea caz asigurătorul trece asupra altuia o parte din riscurile sale și primește și el la rândul lui, părți din riscurile altor asigurători.

Reasigurarea se face de obicei în străinătate, societăți de reasigurare propriu zise nu se găseseră pretutindeni și în chip suficient.

Societățile mari de reasigurare se găsesc în Germania.

Reasigurarea reciprocă e superioară reasigurării simple fiindcă prin ea nu trec în străinătate decât riscurile care nu mai pot fi acoperite în țară. Prin acest fapt nu se înstrăinează părți prea mari de prime. De altfel, în cazul reasigurării reciproce, asigurătorii primesc reasigurarea și din străinătate, astfel că o parte din prime, dacă nu cea mai mare parte, se întorc pe această cale în țară.

În ce privește beneficiile pe care asigurătorul le pierde prin reasigurare, ele sunt compensate prin încasarea primelor ce îi sunt trecute în reasigurare de alți asigurători. În reasigurarea reciprocă, prin diviziunea riscurilor între toți asigurătorii, se face un echilibru profitabil tuturor.

Reasigurarea se poate face în diferite modalități.

Întâia modalitate e *reasigurarea de cotă fixă*.

Asiguratul, în această modalitate, cedează prin reasigurare o anumită cotă, de pildă 30% sau 50% din toate sumele asigurate. Reasigurătorul de altă parte, nu e împiedecat să reasigure și el la rândul său, o parte din riscurile ce s'au trecut asupra lui. Prin această modalitate reasigurătorul este profitat într-o măsură mai mare, fiindcă se folosește de toate riscurile mari sau mici, bune sau rele, în aceeași măsură.

A doua modalitate este *reasigurarea de excident*.

În acest fel de reasigurare, asigurătorul își stabilește limita maximă și reasigură ceea ce trece, în diferite cazuri, peste această limită.

Și aci se poate deosebi două modalități.

Una ar fi *reasigurarea în serie*. Asigu-

rătorul trece partea riscului ce întrece limita sa maximă unui reasigurător, acesta la rândul său trece altui reasigurător partea din risc care întrece limita sa maximă, și așa mai departe.

Altă modalitate de reasigurare de excident, ar fi *reasigurarea împărțită*. Asigurătorul împarte partea din risc ce întrece limita sa maximă mai multor reasigurători, astfel că fiecare să primească părți din risc care să nu întrecă limitele maxime ale fiecăruia.

A treia modalitate este *reasigurarea combinată de excident și de cotă fixă*.

O a patra modalitate ar fi, *reasigurarea în etape*. Etape în timp, sau etape în spațiu. Împărțirea reasigurării în timp sau în spațiu între mai multe societăți de reasigurare folosește reasigurării prin fărâmițarea riscurilor și întărirea solvabilității.

O a cincea modalitate ar fi *reasigurarea procentelor mari de daune*.

În schimbul unei cotizații sau prime, societățile de reasigurare intră în joc numai atunci când daunele sinistrelor întrec anumite limite. De această modalitate se leagă întreaga chestiune a reasigurării în mutualitate.

Pentru micile mutualități, modalitățile de reasigurare descrise mai sus, nu corespund în chip perfect situațiilor de fapt și organizării lor prea puțin științifice. Reasigurarea mutuală are un caracter special. Ea este obținută prin federalizarea micilor mutuale în case regionale care fac operațiile de reasigurare pentru casele locale afiliate. Aceste case regionale însă, nu sunt case de reasigurare propriu zise, ci case de compensație, de ajutor reciproc. Societățile mici nu varsă părți din cotizațiile ce încasează, ci contribuții, de obicei, proporționale cu capitalul asigurat. În schimbul acestei contribuții casele de reasigurare acopăr pagubele prea mari, sau chiar deficitul anual al mutualităților afiliate.

Sistemul, firește, este prea puțin științific, însă el corespunde întocmai caracterului empiric al mutualității mici. Reasigurarea nu intervine decât atunci când e nevoie. Prin statutul de federalizare se fixează limitele pagubelor totale, peste care casa de reasigurare trebuie să intervie; natura intervenției casei de reasigurare și rolul pe care trebuie să-l joace capitalul de rezervă al mutualității; partea din risc pe care casa de reasigurare o ia asupra sa, și obligațiile mici față de dânsa.

Casele regionale la rândul lor federalizându-se, se acoperă și ele printr-o nouă reasigurare de eventualități care le-ar putea primejdui situația. Casele de reasigurare generale sau naționale, a căror intervenție este mai rară, însă care sunt interesate de mersul bun al tuturor caseilor regionale sau locale, servesc, de obicei, și ca organ de îndrumare și încurajare a mutualității în general.

Acest sistem de îndoită federalizare, de îndoită centralizare este cel mai potrivit mijloc pentru întărirea micii mutualități. Prin el asigurările mutuale înlătură toate

neajunsurile isvorite din caracterele societăților mici: empirismul, lipsa unei conduceri tehnice, numărul mic de cazuri cuprinse în asigurare.

Reasigurarea datează de foarte de mult, se citează contracte de reasigurare de pe la 1370, ea însă a luat o dezvoltare mare numai de câteva decenii.

Întâia societate de reasigurare în întelesul modern o găsim în 1843 în Germania pentru asigurarea de transport.

Reasigurarea presupune internaționalizarea asigurărilor și ea nu poate să a dezvoltare decât în același timp cu această. Ea a ajutat foarte mult, în ultimul timp, dezvoltării asigurărilor, și această dezvoltare nu este numai în raport cu sprijinirea asigurătorului contra unei insolvențabilități întâmplătoare, ci și în raport cu mărirea câmpului asigurării. Prin reasigurare se face cu puțință asigurarea oricăror riscuri, de orice întindere, și de orice natură.

În înțelegerea reasigurării stă cheia organizării și reușitei asigurărilor mutuale, și în special a asigurărilor mutuale agricole.

N. Ghiulca

CARTI, REVISTE, ZIARE

J. Huskova Flajshansova: *Prozatori români*.—În editura *Ceska graficka umie a. a.* din Praga a apărut acest volum de creștomotie literară românească, tipărit pe hârtie de calitate edițiilor de lux românești. Cuprinde o schiță de istorie literară românească, în care sunt amintite și cele mai vechi manuscrise păstrate în mănăstiri din veacurile XV și XVI, ele fiind cele mai vechi „monumente” ale literaturii noastre, „mai strălucitoare cercetare a mișcării literare românești din veacul XIX și iarăș mai sumare aprecieri asupra curentelor și personalităților literare mai proeminente din veacul în care trăim. Urmează apoi traduceri alese din prozatorii noștri, aleși și ei cu multă economie, probabil pentru a nu întinde prea mult dimensiunile volumului. În ordine cronologică sunt următorii: Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Nicolae Băleescu, Titu Maiorescu, Mihail Eminescu, Ion Luca Caragiale, Emil Gârleanu, Nicolae Iorga și Ovid Densusianu. Acești doi din urmă sunt înfățișați ca reprezentanți a două curente literare opuse, activi mai ales în întâiul deceniu al veacului nostru, întâiul prin revista „Sămănătorul” iar al doilea prin „Viața Nouă”.

Dna Flajshausova este cunoscută la noi și apreciată pentru interesul ce-l dovedește față de viața românească cu variatele ei manifestări. Face parte din grupul bunilor noștri prieteni din țara lui Urban Jarnik, care cel dintâiu s'a îndrăgostit de literatura poporului nostru și de întreaga lui viață spirituală, reușind să sădească în inima altor concetățeni ai săi această dragoste, dacă nu de aceeași intensitate, tot atât de sinceră.

Antoarea acestei creștomotii ne-a văzut și țara, și a căutat dese prilejuri de a scrie despre noi. Îi sunte recunoscători, cu deosebire pentru acest volum alb de proză românească, pe care-l vor cetii vecinii noștri dela nord-vest, aliații noștri și va crește astfel, îmbogățindu-se și înfrumusețându-se, imaginea ce și-au format-o despre noi.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Evghenie Oneghin. Operă lirică în 3 acte (7 tablouri) de P. Ceaikovsky.

Evghenie Oneghin înseamnă o etapă nouă în mersul operei din Cluj. Cu el am intrat în domeniul bogat al muzicii rusești, care merită să fie cunoscut și de publicul nostru.

Ceaikovsky este un temperament melancolic. În muzica lui rar găsești surâs și veselie. Sufletul lui cu vădite înclinațiuni spre *interiorizare*, se complăce în diferitele nuanțe ale tristeții. Surâsul apare rar; ca o rază pierdută în ceața întunecată. Dacă ici-colea se manifestă un elan mai pronunțat, el este înăbușit de tendința predominantă a melancoliei.

Compozițiile lui Ceaikovsky formează un tot unitar: El exprimă în mod consecvent adâncimea unui suflet, care se simte apăsător și ar vrea să iasă la lumină. Inșă spre deosebire de alți compozitori, cari și ei simt ceva în adânc, dar o spun cu elan ca să scape de o povară interioară, Ceaikovsky ori cât s'ar exprima pe sine însuși, se simte tot mai descurajat. Sufletul lui extraordinar de complicat nu izbucnește cu forță, ci cu timiditate. Pentru aceea se potrivește de minune caracterizarea lui Boargués: *L'impuissance dans la puissance*, neputința exprimată cu putere. În tehnica lui se observă influința lui Schumann și Berlioz. Dar în dosul ei se manifestă constant un suflet chinuit parcă de neputința de a spune cât ar vrea să exprime.

Această nesiguranță ne-o talmăcește disonanța, care predomină. Melodia la el este de regulă un fragment de cântec popular rusesc plin de suferință.

Cu această constituție sufletească nu-i mirare, că Ceaikovsky s'a oprit la Oneghinul lui Pușchkin. În original Oneghin este un roman în versuri, înfățișând un erou, care s'a cheltuit pe sine și se simte obosit. În această stare respinge dragostea curată a unei tinere fete, pentruca pe urmă să sufere din pricina acestei renunțări. Aceasta o vedem și pe scenă. Dar nu se poate vorbi despre acțiune. În general în literatura rusescă nu trebuie să cauți acțiune în larg, ci frământare în adânc. Ceikovskiy nici n'a întitulat pe Oneghin „operă” (cum a fost pe afișul nostru), ci „scene lirice”. În cele 7 tablouri aproape nu vedem altceva decât fierberii interioare, cari ar vrea să izbucnească și nu pot în întregime. Textul lui Pușchkin și muzica lui Ceaikovsky se contopesc în exprimarea acestor simțiri înăbușite. Ceaikovsky propriu zis nu este un compozitor de opere. Pentru aceasta se cere un suflet dinamic, care el însuși se pune în acțiune. Ceaikovsky este un suflet static. El este obsedat numai de ceea ce se petrece în intimitatea lui, dar nu se simte deloc mânat spre a pune în desfășurare această intimitate. Pentru aceea adevărata lui tărie n'o formează operele, ci simfoniile și poemele simfonice.

Din acestea credem că rezultă imensa greutate pentru interpreți. În Oneghin propriu zis nu se cântă, ci se „interpretează” în adevăratul înțeles al cuvântului. Reușita spectacolului depinde numai de cântăreți. Aici nu ne pot da „arii”, ci fracțiuni din cele mai fine nuanțe ale sufletului. Și chiar

în privința aceasta s'a simțit o lipsă: Am văzut prea puțină *interiorizare*. Nu uităm însă marea greutate, de care s'au izbit cântăreții noștri: După șirul nesfârșit al operelor italiene e greu să fii deodată perfect în cele rusești. Relevăm totuși că doamnelor Mimi Nestorescu și Lya Pop, d-nii Soculski, Andreescu, Ujeicu, și-au dat toată siliința ca să se adapteze situației speciale. Ne miră însă un lucru: D-na Lya Pop a excelat în atâtea opere. De ce i-s'a dat acum un rol, care nu i-se potrivește?

O mențiune specială noului director de scenă, d-nul *M. Iinschi*. Montarea (îndeosebi tabloul de iarnă) admirabilă. S'a mai observat și grija pentru ansamblu.

Orchestra, sub bagheta sigură a d-lui *Stanek Doubrawsky*, și corul foarte bine.

Traducerea a fost făcută de regretatul D. Popovici-Beyreuth. Poate ar fi fost un semn de pioasă aducere aminte dacă libretul s'ar fi tipărit și pus în vânzare în întregime, mai ales că pe Oneghin greu îl înțelegi fără cunoașterea textului.

Liviu Russu

Gazeta românilor din Jugoslavia. — Un prieten ne-a adus câteva numere din gazeta politică a fraților noștri din regatul Jugoslav. Apare săptămânal la Vârșet și se numește „Nădejdea”. Aceste numere sunt pline de sgomotul luptelor politice din zilele alegerilor pentru parlamentul jugoslav, în care n'a pătruns nici un reprezentant al românilor, deși numărul lor, densitatea populației românești în Banatul jugoslav și tănăra lor organizație politică le dădeau frumoase perspective pentru un succes electoral. S'a găsit însă trădătorul josnic, care a reușit să lăture mințile sătenilor români și așa au pierdut lupta.

Gazeta aceasta, proprietate a partidului național român, s'a străduit să lămurească pe membrii ei asupra trădătorului și asupra intențiilor lui. Sunt articolese inimoase, de îmbărbătare la luptă, de întărire a conștiinței naționale prin mărturii ale trecutului și prin fapte de prezent, alături de indignate polemici și săgeți oțelite îndreptate împotriva celor cumpărați de străini, ca să slăbească puterile conșionalilor lor. Frații noștri din Jugoslavia trebuie încurajați în lupta lor îngreunată de lipsa de experiență a oricărui început — căci de curând au intrat în viața politică a patriei lor printr'o organizație constituită.

Desprindem un alineat dintr'un articol semnat de „un student”, care vorbește de acei odioși „vanzători de suflete”, pentru a arăta cât suflet pun acești gazetari în acțiunea lor frumoasă și românească:

„Sărac de tine neam românesc din Jugoslavia. Mucești din răsuputeri pentru viață, te trudești pentru a-ți asigura numele tău sfânt și pentru ziua de mâine. Dar vai ție, căci tristă soartă ai, neam românesc, cu trecut de mii de ani, cu o istorie vorbitoare numai de glorie, de vitejie. Ai ajuns azi să-ți pleci capul de rușine, pentru un moment, căci ai fost bătut, ai fost mușcat, ai fost tradat, ai fost vândut de însuși fiii tăi, transformați în șerpi otrăvitori, cari cu ortava vorbelor lor și-au

otrăvit mintea, și ai fost nevoit de data a ceasta, a ieși învins din lupta pentru dreptatea ta. Dar, nu va trece mult, căci capetele șerpilor vor fi zdrobite de ingerul dreptății. Au existat trădători și vor mai exista. Inșuș Fiul Omului a fost tradat, a fost vândut. Și tu, neam românesc, iar vândut ai fost, de către un slujitor al altarului, de către un popă românesc...”

A APĂRUT:

Sociografie Românească

de ION CLOPOTEL

cu următorul

CUPRINS:

Introducere — La izvoarele Begheului (plasa Margina) — În valea Almăjului (plasa Bozovici) — Programul unui prefect — Astra și problemele culturale ale Ardealului — Incheieri.

Un exemplar Lei 60—
Ediție de lux Lei 100—

Cea dintâi încercare
de sociografie românească!

Ministerul justiției
Comisiunea de naturalizări

Conform art. 23 din legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române, se publică următoarea cerere de naturalizare, spre știința acelor cari ar voi să facă vreo întâmpinare, potrivit dispozițiilor art. 23 din zisa lege:

Domnule Ministru,

Subsemnatul Mihail Soloviev, funcționar la societatea ocrotirea orfanilor de războiu, domiciliat în Cluj strada Chinezu nr. 2, vă rog respectuos să binevoiți a-mi aproba cetățenia română voind a mă stabili definitiv în România unde și soția mea este solistă soprană la Opera română din Cluj.

Cu stimă

Mihail Soloviev
Str. Chinezu nr. 2. Cluj.

Dos. 686—1927.

In valea Almăjului

— Plasa Bozovici —

În Banatul de șes au înflorit spăhiile, domeniile proprietarilor de pământ feudali. Cine călătorește pe Timiș în sus dela Lugoj la Caransebeș va fi uimit de frecvența acestor cuiburi feudale.

Schimbarea stăpânirii politice și intervenirea reformei agrare pregătesc prefacerea definitivă a imenselor latifundii cari prea adesea din mâna seniorilor aristocrației scăpătate au ajuns în posesia burgheziei marilor comercianți și industriași — noua clasă posesoare a-banului și a tuturor bogățiilor.

Majoritatea proprietarilor nu par dispuși să-și continue culturile, ei se pregătesc să lichideze. Așa se explică de ce se încheie continue transacții de cumpărări ale moșiilor.

Intovărășit de distinsul economist bănățean, d. Pavel Grecu, directorul camerei de agricultură a județelor Severin și Caraș, plecăm pe șoseaua largă și netedă pe cursul Timișului în sus spre Caransebeș. Ne oprim la două mosii cumpărate de către doi tineri proprietari români, în Lugojel și Sacul; aceștia au investit întregul lor numerar în pământul pe care sunt hotărâți să-l cultive cu maximul de rendement. Intreprinzători și conștienți de puterea utilajului industrial, ei speră a scoate solului capacitatea maximă a producției. Iată deci două energii românești cari fac o experiență punând la contribuție întreaga lor știință agricolă. În chipul acesta, desigur, că pământurile neglijate în ultima vreme — de interregnul stării de spirit nemulțumit al marilor proprietari, nehotărâți în a mai spori investițiile și perfecționările tehnice — vor fi capabile nu numai să-și reia avântul producției, dar chiar să-și asigure o intensificare nouă, necunoscută până acum.

D. Pavel Grecu se interesează de rodul experimentărilor făcute. În planul camerei de agricultură este o ajutoare sistematică a gospodăriilor bune, menite a se desvolta în adevărate ferme-model, cari vor fi nucleele de agricultură rațională pentru gospodăriile învecinate. Săminte și plantații cari se dovedesc în ferma model că au condițiile maxime de rodire, urmează a fi utilizate în raza agrară cu aceeași conformațiune geografică, cu aceleași elemente de sol și climă. Concepția aceasta economică este decisivă pentru îmbunătățirea culturilor agricole. Pentruca ea să poată izbuti deabinelea, este nevoie de un studiu temeinic la fața locului, de adevărate anchete. Și fiindcă direcția Camerei agricole este în Lugoj și nu poate fi reprezentată pretutindeni, se face necesară întemeierea de sindicate agricole în toate localitățile: ele să dea îndrumările, și cele mai bune rezultate ale încercărilor să fie apoi aplicate spre binele tuturor agricultorilor.

M'am convins odată mai mult, că politica agricolă de cabinet nu pretuiește nimic, e stearpă și chiar zadarnică. În locul birocrăției sfătoase, incapabile de creație și costisitoare, să se pună sistemul aplicației pe teren. Numai o cunoaștere adâncă a proprietăților solului, a condițiilor climatice, a raselor felurite de săminte potrivite țării noastre, ne poate scoate din formalismul gol, inutil, ba chiar primejdios al administrațiilor economice de stat și participulare.

În hotarul orașului Caransebeș se schimbă dintr'odată natura proprietăților. Incepe regiunea comunității de

avere care cuprinde în rețeaua sa 94 de localități. Aici nu mai sunt spăhii. Nici o mare proprietate particulară sau de stat nu există pe întinsul acelor aproape 250 mii jug cât este suprafața comunității de avere.

Cum se explică lipsa latifundiilor și domeniilor în Banatul sudic? Prin regimul special juridico-economic creat deodată cu înființarea regimentelor dealungul frontierei fostei monarhii austro-ungare.

Regimentul „valaho-iliric“ nr. 13, numit și româno-banatic avea sediul în Caransebeș, iar regimentul româno-sârbesc nr. 14 în Vârșeț. S'au înființat comunități de avere pe teritoriul ambelor regimente, cam în spiritul statutar al celor două vechi confinii militare sârbești de Seghedin și Arad, desființate prin patentele împărătesei Maria Terezia în 1750 și 1770 (regulamentum privilegiorum).

Pe teritoriul regimentului nr. 13 administrațiunile erau exclusiv militare, chiar și cea juridică. Abia în 1863 se proclamă independența administrației judiciare față de cealaltă administrație de stat.

Populația țărănească era obligată la serviciu militar permanent, în schimb se bucura de multe privilegii, între altele de posesia de pământ în mărime de 24 j. (inalienabile) și apoi avea pășune și pădure. Sub administrațiunea acestei miliții permanente regimul proprietății agrare nu putea fi decât egalitar. Aceste sunt cauzele cari ne explică absența completă a cuiburilor feudale în teritoriul Banatului sudic. Comunionurile (de câte 24 j.) se păstrează, însă, deodată cu populația înmulțită, se găsește actualmente chiar și câte 24 proprietari, capi de familie, ai unei comuniuni.

Marea proprietate colectivă *Comunitatea de avere*, este creația vestitului general român Traian Doda, care a reușit să influențeze factorii puterii întru a nu se distruge cu desăvârșire vechea organizație economică a fostului regiment nr. 13, (devenit mai târziu nr. 43) și astfel Banatul sud-estic a fost distribuit economic în 3 părți: statul, comuna și comunitatea de avere. Pământul bănățean are deci trei proprietari, în afară de proprietatea individuală țărănească.

Actualmente comunitatea de avere se întinde în plășile Caransebeș, Teregova, Orșova și Bozovici (aceasta din urmă aparține jud. Caraș).

*

Cea mai izolată regiune este a plășii Bozovicului, cunoscută de toată lumea sub numele de valea Almăjului.

Valea Almăjului este bazinul ce se hotărniciește la răsărit cu creștetul șirului de munți al Crainei (Caransebeș-Mehadia), la sud cu regiunea munților ce se sfârșesc în Clisura (teritoriul dintre Bazias și Orșova), iar la nord-vest cu grupul munților Reșitei. Se numește „Vale“, cu toate că nici un râu și nici o vale nu are această denumire: râul principal se numește Nera sau popular Nergăul. Foarte mai potrivit i s'ar spune: țara Almăjului.

Din punctul de cale ferată Jablanița lângă Mehadia, spre sudvest, cobori în țara Almăjului pe o pantă destul de blândă: Jablanița este ieșirea cea mai ușoară din adâncitura bazinului Almăj.

Almăjul constituie un complex economic perfect rotunjit, al cărui centru administrativ — politic este localitatea Bozovici (vreo 4000 suflete). Bozovicul este sediul

plășii cu acelaș nume. Almăjul încorporează 17 sate: Putna, Lăpușnicel, Borlovenii noi, Prigor, Rudăria, Bănia, Gârbovăț, Șopotul vechiu, Dalboșeț, Șopotul nou, Moceris, Lăpușnic, Prilipeț, Pătaș, Borlovenii vechi, Bozoviciul și Ravensca.

Celelalte două ieșiri sunt: Șopotul spre sudvest către Sasca-Oravița și Bozovici spre vest către Anina-Reșița. De jur-împrejur sunt munți cu 500 până în 800 m. altitudine. Doar Semeniceul atinge 1440 m.

Almăjul nu este deranjat de linii de comunicație, ci-și duce traiul multiseclar în izolare desăvârșită. Față de centrul regiunii calea ferată se găsește la 40 km. de răsarit (Jablanița) și tot la atâția km. spre apus (Anina).

Inconveniențele îndepărtării dela arterele fundamentale ale civilizației moderne sunt multe și chinuitoare: toți țărani abia te-apucă să-ți spună, apăsât cât de greu o duc, părăsiți în căldarea aceasta a naturii, fără posibilitățile de valorificare a produselor lor și de aprovizionare cu articole alimentare și industriale dinafară.

Dar splendida izolare a Almăjului a fost din punctul de vedere al dezvoltării naționale și al luptelor politice o mare binefacere: în cetatea sa au trăit visurile cele mai îndrăznețe de mărire și libertate.

Almăjul n'a ademenit pe promotorii colonizărilor bănățene atât de des repetate în veacurile trecute, nici pe alți străini împinși de afaceri.

Așa se explică îndărătnicia și cerbicia luptătorilor de pe vremuri. Almăjul este curat românesc, poate cel mai românesc teritoriu al Banatului, pentru că n'a tentat nici o penetrație industrială sau comercială în stil mare.

Suprafața plășii Bozovici este de 196.303 jugăre cu 23.594 suflete, dintre cari abia 39 unguri, 198 germani, 21 evrei și 550 alte naționalități (cehi din Ravensca).

În leagănul acesta puternic al românismului s'a dezvoltat un spirit cultural și politic foarte viu. N'avem decât să amintim câteva vechi familii cănturărești pentru a ne da seama de aportul însemnat cu care a contribuit Almăjul la îmbogățirea culturii românești: Bojinec, Murgu, general Traian Doda, istoricul Ion Sârbu, Serafim, Popiști, Boldea, Novacovici ș. a. Prin acestea și prin alte nume strălucite, multe descendente îndeosebi din familiile ofițerilor de graniță, Almăjul s'a înscris în istoria glorioasă a neamului nostru.

Se înțelege, că dacă situațiunea izolării ne-a putut prii în trecut, Almăjul fiind o nesecată resursă de rezistență națională și păstrându-se intact de orice „falsificare” a civilizației moderne, astăzi nu mai pot fi surzătoare aceleași perspective de mândră rezervă.

Fără a aduce nici o atingere vechiului spirit combatant și iubitor de libertate și dreptate politică, dimpotrivă, pentru a-l face și mai înarmat și mai elastic, stările actuale cer politice de stat să scoată Almăjul din mândra izolare la lumina mare a vieții, să-i dea acces la transformările ce duc la îmbogățire și cultură.

Se știe că un mediu prea statornic devine o apă moartă care otrăvește. Almăjul trebuie smuls din amorțeala cel-amenință și stimulat la o activitate nouă și mănoasă.

Proprietatea individuală s'a mărunțit, prin moștenire, prin sporul natural al populației, atât de mult, încât situația de astăzi nu e de loc încântătoare. Dacă înainte cu 150 ani o familie putea să lucreze 24 jug., astăzi o familie abia mai are — 2 sau chiar numai un jugăr. Marea majoritate a almăjenilor au o gospodărie deficitară. Doar este știut lucru, că o familie are nevoie de cel puțin 5—6 jug. de pământ bun arător pentru a ieși la liman.

O anchetă economică va fi instructivă.

Este un mare rău, că intelectualii locali nu vădese nici o solicititudine întru a strânge izvoarele istorice, cărțile monografiile, cronicile și alte însemnări cari privesc viața regiunii lor. Constatarea am făcut-o anul trecut în Munții Apuseni și ea se confirmă pretutindeni, deci și în valea Almăjului. Astfel nu este de mirare de ce lipsește orizontul larg al vederilor în ce privește posibilitățile refacerii actuale și viitoare. Prezentul însumează viața trecutului și cuprinde germeii transformărilor de mâine.

Bibliografia românească a Banatului este destul de săracă. Două cărți principale sunt: *Istoria românilor bănățeni* de dr. Gheorghe Popovici protopopul Lugojului și actual senator liberal (publicată în 1904 în Budapesta, dar este detaliată mai mult în ce privește viața bisericească), și *Din istoria Banatului Severin* de P. Drăgălina, în patru volume, apărute în anii 1899—1902 în „Biblioteca noastră” din Caransebeș, operă de avânt, de admirabilă interpretare istorică a evenimentelor.

Incolo rămâne să ne răzimăm pe izvoarele străine ale unor Griselini, Schwicker, Millecker, Pesti Frigyes, Szentkláray, Vanicek, Fessler, L. Böhm ș. a. Remarcabilă este încercarea de descriere sociografică a tănărului publicist bănățean d. Petru Nemoianu, fost prefect al Caraș-Severinului românesc în guvernarea dintâi averescană. D. Nemoianu în *Probleme bănățene* dovedește simț de anchetare și știe străbate întunerecul gros în care-și duce viața tăcutul nostru popor.

Cu multă plăcere am răsfoit în excursia mea de studii în valea Almăjului monografia comunei Pătaș, scrisă cu îngrijire de părintele Vasile Popovici, parohul local. Mi-a părut rău că raporturile economice de astăzi n'au fost îndeajuns străbătute și s'a dat prea multă atenție laturei istorice, care este destul de nebulosă în general în ceea ce privește Banatul.

A pătrunde stările actuale, a surprinde până în amănunte ultima fărâma de viață gospodărească, a grupa materia și a închea icoana clară a contimporanității, este problema ce trebuie să ne-o punem. Altfel nici soluțiile îndreptărilor nu pot fi găsite. Și vom fi condamnați a o duce în aceeaș apă stătută și pestilențiată care omoară în om orice râvnă de a tinde spre noi luminișuri.

Să nu fugim de actualitate.

Oricine se încumetă să întreprindă studii sociografice e nevoit a-și face o metodă de lucru. Nu poate lipsi din plan cercetarea cărților funduare.

În Bozovici fac o vizită dlui șef-judecător dr. Arseniu Micu, cu dublul scop de a afla cum se manifestă almăjenii ca fire și caracter, apoi ca înfiripare economică. În justiție se reflectă foarte bine temperamentul și structura sufletească precum și relațiile materiale. D. dr. Micu îmi spune că majoritatea proceselor se intentează pentru daune din cauza încălcărilor de hotar: este aceeaș veche poveste de câteori mica proprietate este excesiv de împărțită. Un spirit economic remarcabil îl au locuitorii din Rudăria, ale căror procese de ieșire din indiviziune descoperă o prosperitate deosebită, cu toate că mai toată gospodăria este condusă de către femei, cari îndeplinesc singure toată munca agricolă și cosesc până și fânețele, iar bărbații cutreeră regiuni îndepărtate la exploatare de păduri, venind eu bani buni acasă. Locuitorii din Dalboșeț și Prilipeț manifestă mult spirit de întreprindere. În general almăjenii sunt de o deșteptăciune naturală deosebită. Îi apasă însă tot mai mult greutățile vieții, neavând suficient pământ de lucrat.

Călăuzit de d. șef-judecător dr. Micu, răsfoese apoi vechile hărți întocmite după 1790, cu măsurătoarea exactă a terenurilor arabile, a livezilor și pădurilor, cu însemnarea topografică a văilor și înălțimilor. Prea adesea cartograful este un plutonier major sau un stegar român. Concomitent cu activitatea cartografică, s'a întocmit grandioasa operă a cărților funduare ce se utilizează până astăzi, încât transmișterile de proprietate s'au săvârșit în trei limbi: germană, ungară și română. Voluminoasele registre erau conduse la început exclusiv în nemțește și aveau de scop să stabilească precis averea și veniturile în vederea fixării impozitelor. Întâia introducere a cărții funduare se face în Banat la 1774 sub comitele supremi al Banatului, Brigido — bine văzut de populație.

În prefața cărții funduare a fiecărei comune se face o descriere sociografică amănunțită: natura solului, dealuri, munți, cărciumărit, pescărit, minierit. O urmă de acolo arată că pe apa Minișului (dela Bozoviei spre Anina) era în exploatare o mină de aur; aurul se expedia la Viena. Se arată starea populației, astfel că prefața servește ca o fundamentală orientare asupra fiecărei localități. Opera aceasta a regimentului confiniar valaho-iliric, numit mai târziu româno-banatic nr. 13, este foarte importantă.

Asemeni descrieri sociografice ar trebui făcute din când în când cu acelaș aparat de către organele statului, cari prea se complac într'o exasperantă imobilitate birocratică, nepătrunzând în oficii nici un strop din aerul frământărilor reale ale regiunii... Cum putem ști însă ce trebuie să facem pentru împăcarea nevoilor bieților oameni, fără a lua neîntrerupt legătura cu sbuciumul lor?

În Prigor, Prilipeț, Borloveni, Dalboșeț și alte comune se strâng țărani în jurul meu și răspund la nenumărate întrebări pentru a stabili exact izvorul resurselor lor materiale.

Aflu astfel, că nici a zecea parte dintre locuitorii satelor nu sunt în stare să ducă o viață independentă, adică să trăiască exclusiv din produsele pământului propriu și din veniturile realizate din vânzarea animalelor, fără a fi nevoiți să-și ofere și aiurea brațele de muncă.

M'am convins că procentul proletarizării este uimitor de mare. Am dat toată dreptatea lui Gherea, care cel dintâi la noi a stabilit științificește inconvenientele micii proprietăți care silește pe țăran a fi o parte din an salariat. Pe deoparte țăranul este legat de glie, iar pe de alta este împiedecat a fi un salariat permanent, capabil a-și îmbunătăți continuu salarul. Dacă țăranul ar avea condiții locale de muncă la diverse întreprinderi sau chiar la proprietari înstăriți, cele două-trei-patru jugăre ale sale i-ar fi de cel mai mare folos. Angajările sale însă sunt pe deoparte nesigure, interminente, iar pe de alta la depărțări foarte mari.

Astfel între țărani din Dalboșeț cari fac roată în jurul meu se găsesse doi cari au lucrat la o exploatare de lemne din Tomești, la 100 klm. depărtare. Ceilalți aproape toți găsesse de lucru pe domeniile Reșiței.

Cât câștigă țăranii?

O zi de sapă sau de seceră s'a plătit anul acesta pe lunile Almăjului cu 30-40 lei. O zi de coasă cu 100 lei.

La exploatarea Reșiței, ca și la altele dintr'alte părți, nu sunt plătiți cu ziua, ci cu stânjenu. Se asociază câte doi-trei. Doi inși pot face patru stânjeni de lemne, plătite cu câte 60 lei. Deci un om primește 120 lei pe zi. Cu mâncarea va cheltui foarte puțin, doar țăranul trebuie să fie un ascet, un religios căruia nu-i este îngăduit necumpătul sau îmbuibarea. Ba zilele de post trebuiesc respectate

cu sfințenie. Ce crezi, cel mai plin de păcate este acest ascet!

Atunci cum ies la cale almăjenii?

Se ajută cu pomăritul și cu creșterea vitelor. Dealurile sunt încărcate cu prunișuri cari anul acesta se arată pline de rod.

Asupra acestor două probleme va fi lămuritoare ancheta camerii de agricultură.

I-am întrebat de ce nu se asociază ca să ia în întreprindere tăierea pădurilor seculare de jur-împrejur dela Comunitatea de avere și dela stat.

Ei mi-au răspuns în cor:

— Unde să le transportăm? Gara Jablaniței este la 40-50 klm. Nu rentează! Să ni se facă tren pe aici, cum ni se promite!

Din gura lor aud, că este nevoie de tren ca să-și valorifice vitele și celelalte animale de casă, să-și poată tăia pădurile și să-și aducă articolele necesare dela oraș, îndeosebi alimentele.

— De unde vă aprovizionați cu grâu, dacă aci n'aveți destul?

— Dela Turnu-Severin, iar căraușitul e anevoios și scump.

Aflu deci că Almăjul se aprovizionează de pe piața Olteniei, în deosebi dela Turnu-Severin, ale cărui târguri le caută tot mai des pentru desfacerea vitelor lor și pentru cumpărarea cerealelor necesare. Într'acolo gravitează interesele lor esențiale.

Bozoviciul a aparținut județului Severin, astăzi este încorporat la județul Caraș, însă nevoile sale îl leagă tot mai mult de județul Mehedinți, căci Oravița și Lugojul sunt înlocuite cu Turnu-Severin. Inlesnirile ce urmează a se face acestei populații au o direcție precizată.

Înainte de Unire, Almăjul frecventa Vârșețul și-și aducea cantitățile necesare de cereale din partea mănoasă a Torontalului. Piața de desfacere a produselor și a vitelor gravita în spre apus. Acum însă orientarea este îndreptată spre răsărit, spre Oltenia.

Țărănimea a justificat lipsa de rentabilitate a exploatării de pădure. Iau informațiuni dela ocolul silvic local al Comunității de avere și aflu, că există păduri bătrâne de 250 ani, cari cad și putrezesc fără a se gândi cineva la un plan de exploatare.

Peste tot Comunitatea de avere deține pe teritoriul Almăjului 67.838 j. de pădure și pășune de pădure, 7 j. arător, 1612 fâneață, 1697 pășune și 564 jug. neproductiv.

În situația dată ar fi rentabilă o fabrică pentru extragerea sucurilor lemnoase, în genul celor două din Banat: Margina și Cârșia (pe teritoriul Reșiței).

Cine poate ademeni însă capitalul mare să pătrundă aici, când lipsesc drumurile de fier, a căror nevoie este simțită așa de precis de inșiși țăranii?

Relativ la pășuni, țărani se plâng, că cele comunale au fost luate de sub administrația veche comunală și trecute sub controlul statului. Agitația pe această chestie este foarte vie. Cu ce justifică statul noua dispoziție?

Dar mai face ceva statul: a destinat unor comune ca Rudăria, Bănia, Gârbovăt, sute și chiar mii de jugăre de pădure, pentru a fi transformate în pășune, cu condiția de a cumpăra lemnul; adică urmează ca țăranii să defrișeze pe gratis pădurile și să cumpere tot ei lemnul tăiat de ei. În chipul acesta țăranii ajung la pășune. Excelentă socoteală! Numai cât ingenișii domni ai Casei Pădurilor desigur că uită împrejurările cu totul diverse de aici. Așa, că propunerea aceasta seamănă mai mult a șicană.

(Va urma).

Ion Olopoțel

Cronica economică-financiară

Repausul duminical. — Legea repausului duminical nemulțumește foarte mult pe negustori. Nu fiindcă n'ar voi și ei să se odihnească, dar fiindcă după lege unii se odihnesc prea mult și alții de loc. La alcătuirea legii ea, în toate împrejurările, cei interesați, cei cari se pricep nu sunt consultați. Legea repausului duminical trebuie să fie întocmită după consultarea salariaților, a comercianților patroni, și a factorilor culturali, fiindcă problema are diferite laturi, ea interesează deopotrivă rezistența fizică a muncitorilor în comerț și industrie, cultura muncitorilor, igiena, morala și religia.

*

I. A. R. — E numele uzinelor Industriei Aeronautice Române care s'au ridicat la Brașov. Aceste uzine au fost ridicate cu întovărășirea capitalului francez cu cel român. Din grupul francez face parte *Bleriot* întâiul aviator constructor, care s'a încununat cu glorie.

Inaugurarea uzinelor a avut loc acum, ele însă lucrează mai de mult și au în depozit un număr însemnat de avioane. Evident că această întreprindere, care ne dă puțința să construim avioane acasă la noi, este de un neprețuit folos, fie că conducătorii întreprinderii să pună internaționale și crucea vieților omenesci mai presus de interesele lor materiale!

*

Concepție de Stat. — Din cauza lipsei mare de locomotive și vagoane în 1920, multe întreprinderi au obținut dela Stat, prin contract, un număr de locomotive și vagoane stricate pe care, după ce le va repara pe cheltuielile lor, să le folosească pentru transportul produselor lor.

Guvernul liberal din 1921 a nimicit aceste contracte luând înapoi vagoanele și locomotivele închiriate. Era dreptul lui să o facă, dacă el găsea că această măsură era dăunătoare Statului. Nu întrăm în discuția acestei chestiuni, fiindcă ea de mult nu mai e actuală.

Ce se întâmplă însă? Statul a dat mașini și vagoane stricate, și a ridicat dela întreprinzători mașini și vagoane reparate, fără măcar să fi fost folosite potrivit contractului.

Întreprinderile au cerut despăgubiri, măcar pentru cheltuielile de reparație efectiv făcute. Erau cheltuieli de milioane. Statul, adică mai bine căile ferate, le-au refuzat, întâi singure, apoi cu ajutorul d-lui Vintilă Brătianu, care nici n'a voit să audă de asemenea despăgubiri.

Unele din ele s'au adresat justiției, și mai fiind judecătoria la „Berlin”, au câștigat. Au câștigat la tribunal, la Curtea de Apel și în urmă la Curtea de Casație.

Faptul nu are nici o importanță juridică, are o importanță morală și una economică.

Este o concepție bolnavă care stăpânește întreaga noastră administrație, concepție infiltrată de amicul nostru, d. Vintilă Brătianu, că Statul poate jupui, se poate îmbogăți fără drept în dauna unui particular, că Statul poate oricând să-și nimicească contractele fără despăgubiri, oricât părțile de bună credință și în baza unor contracte legal încheiate, au făcut cheltuieli, și ar avea daune însemnate.

Este puterea noastră pe care o avem și față de străinătate, care ne-a nimicit cu

totul creditul și ne-a creiat numele de ex-croci.

Din cauza nestabilității contractelor, a regimului de drept, economia noastră e mult stânjenită, și mai toate întreprinderile noastre, care, de fapt, din cauza etatismului nostru, au ca principal consumator Statul, fiind nevoite să lucreze cu Statul sunt ruinate, sau cel puțin stânjenite neînchipuit în mersul lor normal și în dezvoltarea lor.

Dar mai mult decât atât. La proces avocații Statului, probabil sunt indemnul patronului lor, au cerut justiției ca înainte de judecarea procesului de daune, să judece Conteciosul administrativ dacă măsura consiliului de miniștri a nimicirii contractelor e legală sau nu. Înțelegeți d-v. Care judecătoria se pot pune la harță cu guvernul atot puternic însuși?

*

Polițe protestate. — Te îngrozesc listele nesfârșite de polițe protestate ce se publică zilnic. Și ce instructive sunt!

Fabricii sau întreprinderi serioase trecute cu sume neînsemnate, 10—20.000 lei. Comercianții vechi cu polițe în valoare de 1000 până la 5000 lei. Oameni simpli cu polițe de 500—800 lei.

E icoana cumplită mizeriei în care trăim cu toții. Creditele sunt rare, îndeobște mici, și datornicii, oameni de bună credință, nu pot onora la termen iscălitura lor, nici pentru sume neînsemnate.

Unde mergem, ministrul de finanțe vrea cu orice preț să ne ruinăm cu toții, vrea să vadă ruina țării? Acei din jurul său nu văd la ce dezastru duce sistemul economic al d-lui Vintilă Brătianu.

Ne face impresia că suntem într'o casă de nebuni, în care nebunii s'au revoltat, au închis în locul lor pe medici, paznici și pe privitori, și ei fac acum pe îngrijitorii celor sănătoși. Rezultatul e sigur, vom înnebuni cu toții.

*

Timbre cu efigia Regelui Mihai. — De când a căzut valuta efigia regală nu mai e văzută decât pe mărci postale și timbre fiscale. S'au dus de mult banii frumoși roșii de aramă, sau cei strălucitori, de argint și aur, banii de hârtie, biletele la purtător emise de Banca Națională, nu au pe ele chipul regelui, ci niște mutre fără naționalitate, niște manichine de ceară, demne de panorame și muzee etnografice.

Schimbarea regelui, schimbarea timbrelor. Noule timbre ce vor fi puse în circulație la sfârșitul lunii Ianuarie, vor reprezenta capul micului nostru rege cu guler și cravată.

*

Achitarea datorilor CFR. — În ultimul timp ne vin vești contradictorii asupra achitării datorilor CFR. către industriile românești. Se vorbește de achitarea a 700 milioane lei pe care căile ferate le datorează de câțiva ani industriile metalurgice, petrolifere și carbonifere. Fusese un moment de mulțumire și ușurare. Întreprinderile creditoare căilor ferate sunt în mare greutate financiară, nu numai că fondul lor de rulare este astfel imobilizat, dar pentru necesitățile lor erau însă nevoite să împrumute dela bănci bani cu dobânzi enorme.

D. inginer Teodorescu, directorul general al căilor ferate, dăduse chiar soluția. Căile ferate să facă un împrumut intern cu do-

bândă mică și să-și achite creditorii.

Totul fusese aranjat, banii fusese găsiți, dar până la execuție s'a aflat că d. Vintilă Brătianu nu vrea. Tot d. Vintilă. Ne închipuim, necunoscând personal pe d. Vintilă, că atunci când cineva îi propune ceva, sau numai îl salută, primul său cuvânt este nu.

Acum e vorba că d. inginer Teodorescu vrea să se ție de cuvânt. Să vedem cine va fi mai tare *da* sau *nu*?

*

Lipsa de lucru în Valea Jiului. — „Petroșanii” își concediază din lucrători, retrăgând producția. Binevoitorii întreabă: dacă aceasta societate, sub producția tarifului vamal, vinde atât de scump căilor ferate cărbunii săi, cum de acum își restrânge producția, renunțând astfel să câștige mai mult?

Explicația e limpede. Întâi se știe că s'a acordat „Petroșanilor” 6000 lei mai mult la vagon prin tariful vamal, fiindcă această societate are de achitat în franci elvețieni socoteli proaste pe care le-a făcut la întemeierea sa. Statul apără de ruină astfel nu numai „Petroșanii”, ci și „Banca Românească”. Apoi se știe că cel mai mare client, dacă nu singurul client al soc. „Petroșani” este Statul și consumul acestuia e limitat, producția ce întreacă acest consum se nimicește, cum s'a nimicit sute de vagoane în aer liber pe rampele societății. Marfa ei era prea scumpă pentru a o cumpăra cineva. Au fost folosite alte combustibile în locul cărbunilor, sau chiar cărbuni de altă proveniență.

„Petroșanii” preferă să rămâie cu un singur client: Statul care îi consumă destul pentru a câștiga destul, e un client sigur și care de azi înainte, cel puțin acestei societăți, va plăti regulat. Orice tonă de producție mai mare e o pagubă pentru societate. Deci a restrâns consumul. Dar asta nu înseamnă să nu ia cu 6000 lei mai mult de cât trebuie pe vagon dela Stat.

*

Banii ieftini pierduți ușor. — Un mare comerciant de lemne din Ardeal, care a știut să găsească credit larg și ieftin la Budapesta, a dat faliment. Șapte mari firme budapestane sunt greu dăunate. Acest comerciant cu ajutor extern trecuse înaintea multora și se hazarda, din ce în ce mai mult în afaceri riscante. Avea bani ieftini, în această țară unde comercianții cinstiți plătesc până la 40% camătă. Putea chiar să-i arunce și pe vicii. Falitul a pierdut în ultimul timp la Oradea în joc de cărți suma de 15 milioane lei.

Câte învățăminte nu se trag de aici și pentru Budapesta, astăzi în cumplită criză de numerar.

*

Cărbunii polonezi. — Polonia dorește să crezie în porturile Brăila și Constanța depozite de cărbuni de Silezia pentru alimentarea vapoarelor care ard cărbune silezian. Nu știm dacă această dorință îi va fi împlinită de guvernul român, care are în drag societatea „Petroșani”. Însă ori se realizează, ori nu să realizează, propunerea stă ca o sângeroasă ironie a acelora care oferă căilor noastre ferate cărbuni buni cu 6000 lei la vagon mai ieftin decât societatea „Petroșani”.

Gh. Neculcea

Cețiți „Societatea de Maine”

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

Un mare cotidian al Ardealului

Ziarul Patria reapare luni 14 Noembrie. Cel care și-a luat răspunderea organizării și lansării lui și-a dat seama, că în Ardeal nu prinde decât un ziar care să între în seria tradițională a ziarismului ardelenesc. Întâi de toate va fi ținut la nivel ridicat, evitând vulgaritățile și polemicile personale atât de otrăvitoare. În al doilea rând se va năzui să fie interpretul onest al frământărilor masselor, ținând seamă de toate evenimentele și fenomenele sociale, pentru că societatea să-și recunoască fizionomia în coloanele sale. Patria va fi umbra publicului mare. Este adevărat, că se pune o problemă interesantă: Patria ca proprietate a partidului național-tărănesc, poate fi în aceeași vreme și mare ziar social și de informații? Credem, că da. Informația va fi cultivată cu toate mijloacele moderne. În sfârșit Patria reapare dintru început cu cel mai mare tiraj pe care l-a atins un cotidian românesc după unire în Ardeal: 8—10 mii exemplare pe zi. Patria va putea astfel străbate dealungul și dealatul Ardealului în primul rând, dar de sigur că se va face dorit și în întreg acel vechiu regat care dorește să ia notă despre stările din Ardeal sub orice aspect. Nu putea fi lipsit vechiul regat de o informație sinceră asupra vieții marii provincii a Ardealului. Cu aceste considerații dorim ziarului Patria succes desăvârșit. Se pare că pleacă la drum sub cele mai bune auspicii.

Horia Trandafir

Problema moților. — În ziarul Națiunea un tânăr publicist d. Liviu Rusu — care a intrat de altfel printre colaboratorii regulati ai revistei noastre — comentând nrul nostru consacrat problemei moților, face următoarele reflecții: „Munții Apuseni au devenit o problemă socială acută. Se cunosc diferitele hotărâri ale guvernului actual spre a interveni cu soluții reale. Acea regiune, unde românimea ardeleană și-a întărit veacuri de-arândul puterea de rezistență, este privită în sfârșit cu tendința de a remedia cel puțin o parte din relele, care o bântuie. Dar ca să vindeci o boală, ai nevoie de un diagnostic precis. Și în viața socială nu te poți juca de-a doctorul făcând constatări la suprafață. Dacă n'ai găsit adevăratul microb răspânditor al răului, riști ca orice trudă să fie zadarnică. Trebuie o muncă minuțioasă de statistică, constatări la fața locului, pentru a putea ajunge la propuneri concrete. În privința aceasta înregistrăm cu deosebită satisfacție ultimul număr al revistei „Societatea de mâine”, consacrat aproape în întregime problemei moților”.

*

O inspirație a poetului Cotruș. — Literatura nu este un gen de astfel de creație care să n'aibă nici o legătură cu viața. Dimpotrivă. Adevărata literatură scormonește profund fețele sufletelor și prin analiză psihologică sau intuiție cuprinde o valoare documentară la înălțimea științei experimentale. Creațiile literare cari să interpreteze cu motive noi și mijloace innumărate simțăminte patriotice rar ating perfecțiunea. Totuși poetul Cotruș a dat în ultima vreme o serie de versuri de o vibrație nouă și de multă căldură patriotică. Fiindcă suntem în „zodia” moților, pentru publicul nostru

va fi o plăcută surprindere poezia poetului Cotruș publicată în numărul de față.

*

Respectul față de adevăr. — Mărturisim, că am fost plăcut impresionat de atenția acordată de ziarul Națiunea din Cluj inițierilor noastre sistematice de a pune în evidență realitățile umane în regiunile cele mai sărace și mai bătute de vitorul sorții. Într'un articol de fond și într'un foileton sunt rezumate cu franchețe și înțelegere rezultatele stăruinții noastre pe teren. Ne pare foarte bine, că ziarul Națiunea și-a revizuit atitudinile și s'a decis să privească lucrurile în adânc, renunțând la hănușele anterioare clădite pe nisip. Reconcilierea dintre directorul acestei reviste și principalii redactori ai Națiunii dd. Cădarcea și Tolan poate fi văzută ca un semn fericit al dragostei de adevăr.

*

Problema minoritară este una dintre cele mai grele probleme de stat. Puțini o supun unei judecăți pe 'ndelete, scutite de vâltoarea patimilor personale. Apreciem din acest punct de vedere expunerea în *Cuvântul Poporului* făcută de un bărbat exercitat și plin de cumpăt cum este d. dr. Ilie Beu, președintele consiliului de administrație al putericei noastre bănci *Albina*. Tocmai deaceia socotim nimerit a da o publicitate părerilor sale foarte bine formulate în ceea ce privește datoriile și drepturile minoritare în viața comunală și județeană, păreri pe cari le aprobăm întocmai și cari fac onoare autorului:

„Mai importantă este din punctul de vedere al limbei viața comunală. Aici aș dori să fim mai largi.

Este absolut necesar, ca primarul și notarul comunei să cunoască pe lângă limba românească și limba populațiunii minoritare, dacă aceasta reprezintă baremi 25% din întregul. În discuțiile consiliului comunal minoritarilor, dacă doresc, să se poată folosi de limba lor. Procesele verbale să se redacteze și în limba minoritară, rămânând însă — bine înțeles — textul românesc ca autentic.

Cetățenii să se poată adresa of. ciliilor comunale în limba lor, în scris și cu graul, dar numai în acelea afaceri, cari după natura lor nu au să tracă la instanțe superioare.

Aceste principii să se aplice în comuncie rurale ca și în cele urbane.

Bunul mers al justiției cere, ca judecătorii în regiunile minoritare să cunoască și limba acestei populațiuni. Ascultarea partidelor, publicarea sentințelor cu ajutorul interpretilor e foarte greoaie și adeseori defectuoasă. Sunt cuvinte al căror rost îl înțelegi, dar nu-l poți imediat interpreta. Atâta însă și mai mult nu.

Tot ce intră la judecătorii, tot ce iese dela judecătorii are să fie redactat și scris în limba statului.

Fără îndoială, dacă cerem dela judecători să cunoască limba populațiunii minoritare, același lucru va trebui să-l cerem și dela alte organe ale statului cum sunt: consilierii agricoli, agronomi, silvicultori etc. Ministerele vor ști, să plaseze pe fiecare funcționar în regiunea, a cărei limbă minoritară o cunoaște.

În aplicarea acestor principii aș dori să se evite cu totul cuvintele „după posibilitate”. Cuvintele acestea erau scuza de tot-

deauna a foștilor noștri asupritori când trimiteau în ținuturile românești funcționari, cari înainte nu auziseră vorbă românească. Serviciul pentru acești funcționari adeseori era un chin, iar pentru popor era împreună cu șicane și pagube.

Trecutul să ne fie de învățătură”.

*

O lege specială a apărării statului? — Intreagă presa este alarmată de noul proiect de lege al apărării statului. Nicioată cuvântul scris n'a fost mai serios amenințat decât acum. Nici nu ne vine a crede să fie cu puțință o asemenea tentativă. De o mie de ori este de preferat cuvântul liber, decât să mocnască în ascuns, fără punnță de expresie, dorinți și revendicări ce pot lua proporții în imaginația populară. România a și trecut drept o țară a libertății desăvârșite a presii, și bine a fost. Orice măsură excepțională nu este făcută decât să fie pe placul streinătății care poate în voie să scorniască orice despre țara noastră. Larăș censură și lege represivă? O pripeală regretabilă! Să se îngăduie țării să-și dea liber guvernul agreat de ea și nu mai este nevoie de nici o lege draconică...

*

Regele Ferdinand între țărani. — Regele decedat iubia mult țărani și avea o adevărată plăcere să stea în mijlocul lor. Neuitat va fi pentru această manieră democratică, de către aceia cari nu știu să uite repede, în revista *Transilvania* din Sibiu, între frumoasele articole comemorative ale regelui țărănilor, este și acela al dlui prof. univ. Lupaș, plin cu detalii prețioase. Un detaliu îndeosebi merită reținut: pe când regele se găsea în 19 Maiu în Sibiu țăranul Dumitru Stan Herța din Săliște îndrăzni să-l agrăiască astfel: „ne-am bucurat foarte mult că v'am putut vedea pe Majestatea Voastră și pe Regina aici în Sibiu, dar ne-am bucura și mai mult, dacă ne-ați face cinstea să ostenești până la noi la Săliște, că nu-i departe...” Regele a fost fermecat de dorința sinceră a țăranului și a doua zi a pornit cu întreaga suită la Săliște...

*

A. Kudrnac. — Cu toate că n'am putut participa la agapa ziaristilor bucureșteni în cinstea foștilui atașat de presă pe lângă legația cehoslovacă, d. A. Kudrnac, cu prilejul rechemării sale în ministerul de externe dela Praga, totuși nu putem rezista unei scumpe datorii profesionale de a menționa prietenia durabilă ce a știut-o crea în cercurile noastre ziaristice. Mai presus de toate d. Kudrnac s'a atașat strâns românismului, pe care l-a cunoscut bine sub varii aspecte până la limba curgătoare românească pe care și-a însușit-o prin proprie râvnă. Ar fi de dorit să ne cunoaștem reciproc limba în vederea încopierii mai grabnice și mai reale a legăturilor economice și sociale dintre țările noastre. Apoi d. Kudrnac s'a arătat ca un om de bun simț, păstrându-se sus peste intrigăria politică dela noi. Mult tact și cumpăt în atitudinile sale. Prin firea sa caldă și francă a cucerit pe oricine a dorit o apropiere sinceră de d-sa. Ne este foarte prețios un asemenea camarad în țara vecină, pentru desvoltarea raporturilor viitoare. Regretăm plecarea, dar avem mângăierea, că și din locul unde este pus acum ne va urmări năzuințele cu aceeași atenție înțelegătoare.

Măine, Luni, 14 Noemvrie reappare ziarul „Patria“ din Cluj

complect reorganizat, amplificându-și programul și serviciile de informație din țară și străină-ate. Refăcut materialicește, cu redacție și administrație modernă, ziarul *Patria* și-a asigurat o apariție regulată și îndelungă.

Ziarul *Patria* va fi un mare ziar de politică democrată și de informații, și va fi tras într'un număr considerabil de exemplare. Deși organ al partidului național-țărănesc, *Patria* va fi curierul obiectiv al tuturor evenimentelor economice, culturale și politice.

Ziarul *Patria* va apărea zilnic în 8 pagini.

În fiecare Joi va apărea *Patria* de Duminecă pentru țărănime, cu abonament anual de 160 lei.

Abonament la *Patria*: pentru liber-profesioniști 800 lei, pentru funcționari, preoți și învățători 700; pentru instituții particulare și de stat: abonament dublu.

Patria va fi cel mai mare și mai bine informat ziar al Ardealului.

Cea mai bună publicitate este în coloanele ziarului „Patria“.

**Neuțâți de toamnă
și iarnă în marele
magazin de stofe**

**G r o m e n
și
H e r b e r t**

CLUJ, Strada Regele Fer-
dinand No. 13.

**In atenția Doam-
nelor!**

Ultimele și cele mai mo-
derne articole de blănărie

Louis Déri

magazin cu reputație solidă
Cluj, Str. Memorandului
No. 3.

**Banca de Credit
și
Cassa de Păstrare
din Cluj, S. A.
Piața Unirii 7.**

Sucursale: Dej, Sânmărtin, Alba-Iulia,
Tg.-Murăș, Oradea-Mare

Capital social: 77 milioane

Face toate operațiunile bancare
în modul cel mai avantajos.

—o—

Bancă autorizată pentru valute.
Antrepozit lângă calea ferată.

În toate librăriile cereți cartea cea mai actuală și cea mai citită:

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“

de: ION CLOPOTEL

PREȚUL unui exemplar lei 100 — Se poate
comanda la „Societatea de Măine“
trimițând înainte lei 100.

Ea cuprinde documentele cele mai de seamă ale unirii și se
face expresia simțămintelor populare cari au rodit indepen-
dența de Stat. Să nu lipsească din nici o casă românească

Adresa abonatului:

**„SCHMOLLPASTA“
S. A. BRAȘOV**

Fabrică de Cremă de ghetă
Premiată la 30 de expoziții

Rugăm onor. abonați să binevoiască a
îngriji urgent de achitarea restanțelor pen-
tru a nu fi nevoiți să recurgem la măsuri
sumare.

Cheltuielile foarte urcate de tipografie,
hârtie, colaborări și de natură administra-
tivă, nu pot lăsa indiferent pe abonatul de
conștiință.

„Societatea de mâine“ este unica publi-
cație mare a Ardealului care stă neîntrerupt
în picioare de patru ani încoace, pe lângă
toate dificultățile tiparului.

Cel puțin atâta putem cere: achitarea re-
gulară și anticipată a abonamentului.

„Societatea de mâine“